Р

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 34 (12124) | 1983 чылдың февраль 10, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 3 кеп.

ПРАГАНЫҢ МОСКВАДА ХҮННЕРИ

Москвачылар болгаш найысылалдың аалчылары «Социалистиг Праганың 35 чылы» деп делгелге-биле улуг сонуургалдыг танышкан. Ук делгелге ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйы чедиишкиннериниң делгелгезинде февраль 8-те ажыттынган. Чехословакияның төөгүлүг хөгжүлдезин, социалистиг тургузуушкунунуң чугула сорулгаларын шиитпирлеп турар прагачыларның амыдырал-чуртталгазын болгаш күш-ажылчы чедиишкиннерин ында делгээн чүүлдер тоожуп турар.

Прага — социалистиг кайгамчык чараш хоорай, оон чурттакчылары Чехословакияның Компартиязының XVI съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттандырып турар деп, Москва Совединиң күүскомунуң даргазы В. Ф. Промыслов делгелге ажыдыышкынынга чүве чугаалап тура демдеглээн. Праганың Москвага амгы хүннери бистиң найысылалдарывыстың улам ынай чоокшулажырынга бараан болуп, ССРЭ-ниң болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың улустарының ээлиг байырлалы болу бээр дээрзинге бүзүрелдиг бис деп, ол чугаалаан.

Праганың приматору Ф. Штафа ийи найысылалдың аразында ийи-бүрү талалыг харылзааларны бедии-биле үнелеп, Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга социализм тургузуушкунунга оон төрээн чуртунуң чедиишкиннериниң үндезини болуп келгенин болгаш болурун онзалап демдеглээн.

Делгелгени ажыдарынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП Москва хоорkомунуң бирги секретары В. В. Гришин, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, партияның Прага хоорkомунуң бирги секретары А. Капек баштадыр чехословак найысылалдың делегациязы, ЧССР-ниң ССРЭ-де элчини Ч. Ловетинский чораан.

* * *

Праганың хүннериниң хемчеглеринге дүүштүр Москва бүдүрүлгелеринде — Совет-чехословак найырал ниитилелиниң эрге организацияларында кежээлер болгаш Чехословакиядан аалчылар-биле ужуражыышкыннар эртип турар. Даштыкы литератураның Бүгү-эвилел күрүне библиотеказында чехословак авторларның номнарының делгелгези ажыттынган. Акы-дунма чурттуң кинематографистериниң чогаадып тургускан фильмнерин Москваның кинотеатрларында көргүзүп турар, а театрларда болгаш концерт залдарында Праганың артистери ойнап турар. Совет болгаш чехословак эң шыырак спортчуларының киржилгези-биле маргылдаалар база эгелээн.

(СЭТА).

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА ДЭЭШ

Тываның улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи — Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ажылчыннары ажылга ээ-харысалга чок, бүдүрүлгениң болгаш күрүнениң сагылга-чурумун үрээр чоруктар-биле демисел дугайында москвачыларның үндүрген эгелээшкинин база изин-биле деткээн.

Бо хүннерде СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Ю. В. Андроповтуң Москваның станок тудукчулары-биле ужуражылгазының үезинде чугаазын, ында айыттынган чугула айтырыгларны деткээн, ол талазы-биле ажылдаарының хемчеглерин тодарадыр дээш цехтер хуралдары эрткилээн. СЭКП Төп Комитединиң ноябрь Пленумунуң сөөлүнде Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйының коллективи сагылга-чурум айтырыын ханызы-биле көөр апарган. Ажыл шагының чидириин кызырарының күсели-биле күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1983 чылда элээн бедидерин социалистиг хүлээлгеде айыткан. Доктааттынган планнарны чедиишкинниг күүседир дээш бүдүрүлге коллективи бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Бо чылдың январь айның планын күүседир талазы-биле организастыг, масса-политиктиг ажылды партия, профэвилел, комсомол организациялары, инженер-техниктиг ажылдакчылар план ёзугаар чорудуп келген. Ооң түңнелинде Ырбанда, Чербиде ыяш белеткээр пунктулар эрткен айның планын чедиишкинниг күүсеткилээн. Ырбанчылар январьның планын барык-ла ийи катап ажыр күүсеткен. 15 муң кубометр ыяшты тайгага белеткээш, ону хем кыдыынче үндүр сөөрткен. Чербиниң ыяш белеткелчилери база-ла планныг опаалдазын ажыр күүсеткен.

Ырбанда ыяш белеткээр пунктуда коммунист Николай Петрович Ширинкинниң бригадазы чайын-даа, кыжын-даа ыяш белеткээр планын үргүлчү доктаамал ажыр күүседип келген. Бригадада чеди кижи «Хөйү — чаңгызы дээш, чаңгызы — хөйү дээш» деп девиз ёзугаар эп-найыралдыг ажылдап, кижи бүрүзү бодунуң коллективиниң алган хүлээлгезин ажыр күүседир дээш бедик харысалгалыг ажылдап турары бригаданы мурнакчыларның одуруунга киирген.

Чербиде ыяш белеткээр пунктуда коммунист Александр Иванович Герасимовка удурткан бригада 13 муң кубометр ыяш белеткээр планын 15 муң кубометрден ырак ажырган. Оларның чедиишкинин күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаанындан, ажылга ээ-харысалганы бедиткенинден, организастыг болгаш ажыл-агыйжы чорукту күштелдиргенинден чедип алдынган.

Николай Степанович Горшковтуң бригадазы база-ла социалистиг чарыштың мурнакчыларының санынга кирген.

14 чолаачы аргадан ыяш сөөртүп турар. Оларның сезин планныг опаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен.

Ажыл-херекти чогаадыкчы ёзу-биле көрүп, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар ажылчыннарны, бригадаларны, цехтерни ам-даа адап болур. Ол бүгү коллективтиң эки ажылдаарынга улуг идигни берип келген. Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының коллективи бүдүрген продукцияны сайгарарының планын 101 хуу, тудуг материалдарын белеткээрин 100,3 хуу күүсеткен.

Ынчалза-даа коллективте ажыглаттынмаан курлавырлар, чедир шиитпирлээр айтырыглар ам-даа бар.

Республиканың дыка хөй тудуг организацияларының дең-дески ажылдаарынга, тудуг объектилерин чогуур хуусаазында дужаарынга ыяш материалдары-биле хандырылга чугула черни ээлеп турар.

Тудуг организацияларынга херек материалдарны Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйының цехтери бүдүрүп турар. Ынчаарга бо ажыл-агый бүдүрүлгечи чамдык көргүзүглерин эрткен чылда күүсеткен-даа болза, кол көргүзүүн — тудугга хереглээр сорттуг ыяштың планын күүседип шыдаваан болгаш республиканың тудуг организацияларынга 33 муң кубометр тудуг материалдарын чедир бербээн.

Ооң кол чылдагаанын директорнуң оралакчызы В. А. Горбунов мынчаар тайылбырлап турар:

— Бир-ле дугаарында ыяш белеткээр пунктуларның ыяш кезип белеткээр черлери девискээр талазы-биле ырап, ында ыяштың курлавыры эвээжеп келген. Чижээ, Чербиден ыяш белеткелчилери барык-ла 50 километр черден ыяшты белеткеп, Кызылче чорудуп турар. Ынчангаш чаа ыяш белеткээр черлер негеттинип турар.

Ийиде — ажылдап турар кадрларның мергежили чавыс. Ооң түңнелинде ыяш дилер черлерде механизмнер үрелип, чогуур хуусаазынга чедир ажылдавайн турар. Ыяш ажыл-агыйының тускай өөредилге черлерин дооскан специалистер бисте барык-ла чок. Оон аңгыда профессионал-техниктиг училище дооскан чаңгыс-даа ажылчын чок. Ындыг училище Красноярскиде бар, ынаар аныяктарны өөредип чорудар дээривиске, ында чурттаар чери чок. Мындыг бергелерде таваржып турар улус бис.

Оон аңгыда бүдүрүлгениң ажыктыг ажылдаарынга быжыг сагылга-чурум чугула. Бо талазы-биле бисте эрткен чылда мактанып чүве чок. Ажыл шагының чидириин 494 кижи-хүн болган. Бо дээрге бир кижиге онааштыр прогул 1,5 кижи-хүн боор турар, азы бүдүрүлге барык-ла ийи долу хүн ажылдаваанын херечилеп турар. Мындыг байдал-биле ажылдаарын бо чылын шуут болдурбас деп шиитпирлээн бис. Ажыл шагын үнелейн, быжыг сагылга-чурумнуг ажылдаарын коллектив шиитпирлеп алган. Планга хамаарыштыр чедир кылбаан чүүлүвүстү бо чылын деңнештиргеш, арткан ийи чылда сорулгаларывысты күүседир дээш бар арга-курлавырларны мөөңнээр бис.

Бүгү-ле ажылдар үре-түңнелдиг болзун дээр болза, ажыл-агыйның чорудулгазының арга-методтарын база экижидери чугула.

М. БИЧЕ-ООЛ.

Кызылдың «Тудуг кезектери» комбинатта Анатолий Иванович Кузнецовту таныvас, билбес кижи ховар. Комбинаттың ыяштан тудуг материалдары кылыр заводу ажылдап эгелээнден бээр ол ында ийи бригаданың бирээзин доктаамал удуртуп, хөй кижилерни станоктарга ажылдаарынга өөредип, ниити заводта бүдүрүлге чорудуун организастаарынга улуг салдарын чедирип турар.

Анатолий Ивановичиниң күш-ажылга, станоктарга ажылдаарынга өөреткеннериниң бирээзи Семис-оол Шоржунчап. Ол ам заводта бедик мергежилдиг ажылчын апарган, бодунга даасkан үлүг-норманы доктаамал ажыр күүседип турар.

«Тудуг кезектери» комбинаттың ыяштан тудуг материалдары кылыр заводу эрткен чылдың планныг даалгаларын ажыр күүсеткен, эрткен январь айның планын хуусаадан эрте чедиишкинниг боттандырган. Ол чедиишкиннерде бригадир А. И. Кузнецовтуң, С. С. Шоржунчаптың үлүү база кирген.

ЧУРУКТАРДА: С. Шоржунчап ажыл үезинде; заводта ажыл хайнышкынныг.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотолары.

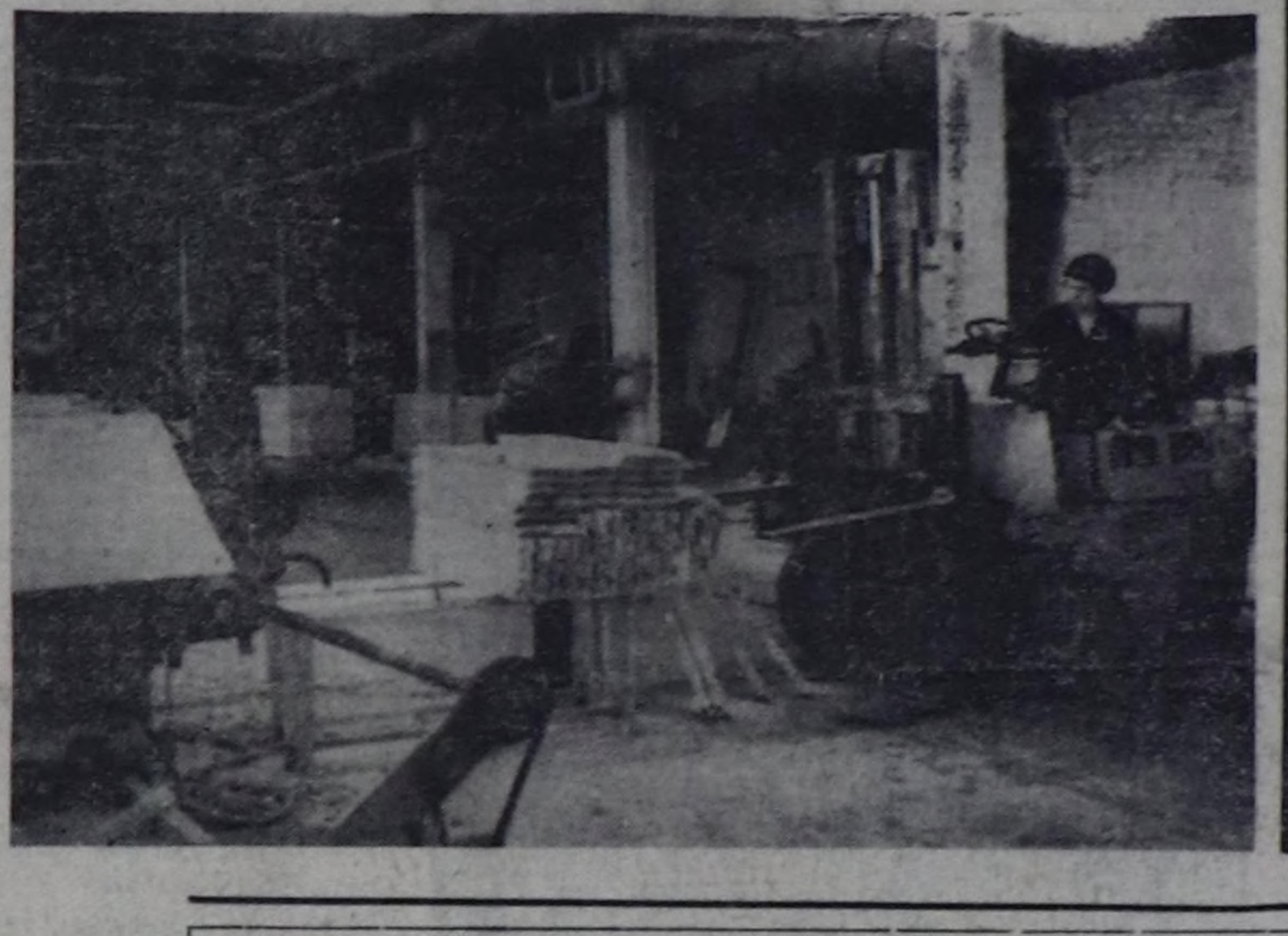

СОРУЛГАЛАРНЫ ЧУГААЛАШКАН

Пароходстволарның, оруктарның болгаш каналдарның бассейн эргелелдериниң, порттарның болгаш заводтарның удуртукчуларының, бүдүрүлгелер мурнакчыларының киржилгези-биле РСФСР-ниң Хем флодунуң министерствозунуң база далай болгаш хем флодунуң ажылчыннарының профэвилелиниң ТК-зының президиумунуң калбак хуралы февраль 8-те Москвага болган.

1982 чылда ажылдың түңнелдериниң дугайында болгаш СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлеринге, эш Ю. В. Андроповтуң аңаа чугаазынга киирген чүүлдерге болгаш түңнелдерге дүүштүр 1983 чылдың план күүселдезин хандырар талазы-биле хемчеглер дугайында илеткелди РСФСР-ниң хем флодунуң министри Л. В. Багров кылган.

Хем транспортунда байдалды анализтээн. Беш чылдың бирги чылының планныг сорулгаларын шынызы-биле күүседир арганы министерствога берген күш-ажылчы коллективтерниң эки дуржулгазын болур-чогууру-биле үнелеп көрбүшаан, хуралдың киржикчилери чүъктер болгаш пассажирлер сөөртүрүнге улус ажыл-агыйының херегцелдерин долдур хандырарынга ам-даа чамдык чүүлдер кылдынмаанын демдеглээн. Бар четпестерни чайладырының тодаргай хемчеглерин төлевилээн. Кол кичээнгейни шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, ажыглаттынмаан курлавырларже, адырның ажылының ажыктыын бедидеринче, чүъктерни демир-оруктан хем флодунга немей бээринче, порттарга судноларның болгаш вагоннарның үр турууушкуннарын кызырарынче, сөөртүлгелер шынарын экижидеринче, адырның ажылдакчыларының сагылга-чурумун быжыглаарынче салган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Г. А. Алиев хуралга чүве чугаалаан.

Чамдык министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ССРЭ-ниң Күрпланының, ССРЭ-ниң Күрхандырылгазының, ССРЭ-ниң Нефтепродуктуларның күркомитединиң, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң харысалгалыг ажылдакчылары коллегия хуралының ажылынга киришкен.

Флоттуң, порттарның болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылын сайзырангайжыдар, камналга болгаш хумагалал, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле тодаргай хемчеглер төлевилеттинген доктаалды коллегия хүлээп алган.

(СЭТА).

КЫШКЫ ХОВУДА СЕЯЛКАЛАР

СТАВРОПОЛЬ. Тараалаң Ставропольдуң ажыл-агыйларының тараажылары хову ажылдарын февраль 8-те аралай эгелей берген.

Шөлдерниң хар шыыжын февральдың хүннээрек хүннери дүргени-биле эргизипкен. Хөрзүн дүне доңуп, а хүндүс чылып келирге чоорту эрип чыдар. Ам соңгаарладып болбас ажыл — хөрзүннү үлдүредири. Тарылга шөлүн чазын чажар тараалар тарыырынга белеткээри болур. Ол ажылды чорударда шык тудар агроаргаларны — клиирлээшкинни, культивацияны, үлдүредиишкинни калбаа-биле ажыглап турар.

Күзүн чажып тараан тарылга шөлдерин аралаштыр эде көрүп база эгелээн. Хатка таварышкан участоктарында тарыыр аңаарын шөлдерни хынап көргеш тодараткан.

КРАСНОДАР. Кубаньның даглар баарының шыпааларында эрте чажар тарааларны тарып эгелээн.

Февральдың чылып келген хүннерин ажыглааш, Крым, Абинск, Северск, Анапа районнарының механизаторлары тарылга агрегаттарын шөлдерже үндүре берген. Чочак-тараа, сула, хөй чылда үнер отсигеннер үрезиннерин чажып тарып турар.

Механизаторлар техниканы ийи ээлчегде ажыглай берген.

(СЭТА).

Кыштаглаашкын—хүннүң айтырыы

БАЙДАЛ ДҮВҮРЭЭЗИННИГ

Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» совхозта Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Н. Сафоновтуң бо чылдың январь 4-те үнген «Шын» солунга парлаттынган «Харысалга херек» деп чүүлүн номчуп таныштым. Даанган ажыл-ижинге ээ-харысалга чок, чоннуң байлаан камгалаар-кадагалаар туржук, ону чок кылып узуткап, үрегдеп азы самчыгдап чоруур чамдык улус бистиң аравыста бар. Олар-биле эптеш чок болуп, кижи бүрүзүнүң бот-харысалгазын улгаттырары чугула.

Бо чугаага хамаарыштыр каш чижектен көргүзейн. Мөңгүн-Тайга районда ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг совхозтуң мал кыштаглаашкынының чоруп турарының байдалы дүвүрээзинниг. Ам бо хүннерде хой оолдаашкыны түңнеттээн. Совхозтуң төрүүр 16516 хоюндан 9336 хой төрээн. Оон 9328 хураган камгалап алдынган. Ынчалзажок совугу үеде хойнуң ара салыр чоруу ковудээн. Ниитизи-биле 417 хой ара салган. 134 хой өлүг хураган төрээн. Январь айда 212 улуг хой өлүп хораан. Оон ыңай чүгле эрткен айда 201 баш хойну эътке хереглээн.

№ 1 хойжу бригададан (бригадири Н. Саая) 38 хой өлүг хураган төрээн, 117 хой ара салган. № 2,3 хойжу бригадалардан (бригадирлери В. Кара-Сал, А. Самбуу) 316 хой ара салган. Төрүүр коданнарда сакманчылар чедишпес. Малчыннар Д. Күжүгет, Д. Саая, Х. Салчак, Б. Тейнин, О. Чимит-Байыр, Ш. Хертек, К. Калдар, Н. Довуккай, Н. Ак-Сал, Ш. Моржук оларның болгаш өске-даа коданнарда 12-44 баш чедир хойлар ара салган. № 3 хойжу бригадада хойжулар Б. Дамдын, Ю. Дандар олар 27 баш хойну чидирген. 16 кодандан 41 баш хой, өшкү база дудаан.

Боттарының онаашкан ажылынга ээ-харысалга чок талып, аараан малдарны өй шаанда эмнээр, малды немелде чемнер-биле чемгерер ажылдарны организастап кылбааны дээш бригадирлер Н. Саая, М. Санаа, мал эмчилери С. Иргит, Б. Доржу, С. Кара-Сал оларга совхозтуң техниктиг чөвүлелинге хемчег хүлээткен.

Мал бажы чидирер, оон толун чедир албас чоруктуң чылдагаанын специалистер малчыннарның харысалга чогундан болуп турарын тодараткан. Чайгы үеде малдың семиртилгезин багай организастаанындан, оларның күжү арган. Мал чеми чарба, комбикорм, дус малчын коданнарда чедишпес. Суг хандырылгазы багай.

Малчыннар Адыг-Кара, Ак-Сал, Дадар-оол Чамзы, Алдай Иргит оларның одар-белчиирлери баксыраанындан хөй мал өлүп хораан. Кадарчылар өлген малдарның кежин совхозтуң складынга дужаавайн турар. Хойжу бригадаларга шефтеп барган кижилерге сүрүп берген малдарны өлген деп актылап турар.

Складтан үнүп турар мал чемин аңаа-ла чүдүргеш, кадарчыларга үлеп берип турар. Кызылдан-даа келген мал чемнерин деңзилеп хүлээп албас. Кандыг-даа хыналда-контрольду аңаа склад эргелекчизи тургуспайн келген. Сиген, сула болгаш өске-даа мал чемнеринде учёт-отчёт чок. Кара-Ховуда, Доора-Ховуда кудуктар ажылдавас.

Малчыннарны автолавка хүн-бүрүнүң чугула хереглелдиң барааннары-биле хандырбайн турар. Кижи эмчилери база малчыннарже ховар чоруп турар. Кино, концерт чок. Малчыннарда радиоприёмниктер батарея чогундан ажылдавас. Хөмүр-даш, ыяш база үстүр четкен.

Совхозта машина-техниканың эдилели багай. Суг сөөртүр машиналар эртен ажылче 10-11 шактарда үнүп турар. Чүък сөөртүр машиналарның чүъгү долу эвес болур таварылгалар бар. Чамдык чолаачылар техниктиг ажаалдага хөй чылдак тургускаш, үр үеде ажылче үнмес. Механик С. Тойбу, автопарк эргелекчизи А. Кара-оол олар техника эдилелинге кандыг-даа контрольду тургуспастаан. Чоокта чаа чолаачылар А. Куулар, О. Дагба олар суур иштинге чырык хүндүс машиналарын ускүлештиргеш, совхозка улуг когарал чедирген.

Совхозтуң ажылчыннарының хуу малы ниитиниң малы-биле кады турар. Учёт-отчётту шын кылырынга оон уламындан улуг бергедээшкиннер таваржып турар. Ниитиниң малынга белеткээн мал чемин хуу мал база чип турар.

Бугалыг деп черде малчын Падаажап Калдарның кыштаглаар чайынды алган. Чурттап орар бажыңы чайынды ортузунда. Кажаа ишти ол-шык.

Ак-Чыраада ам-даа 170 тонна сигенни сөөртүп албаан.

Айыттынган четпестерни эдер талазы-биле хемчеглерни алыр, мал кыштаглаашкынын бергедээшкинден дүрген уштур ужурлуг.

С. СААЯ,

совхозтуң ажылчыны.

ЧҮКТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

✦ **ВЬЕНТЬЯН.** Лаос Улус-Демократтыг Республиканың улустуң Дээди хуралының ээлчеглиг сессиязы болган. Лаостуң Улусчу-революстуг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, ЛУДР-ниң Президентизи Суфанувонг сессияның түңнел хуралынга чүве чугаалаан.

1982 чылда республиканың социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң планының болгаш күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында Министрлер Чөвүлелиниң илеткелин сессия дыңнап, ол ышкаш 1983 чылдың планын болгаш бюджедин чүүлдүг деп көрген.

* * *

✦ **МЕХИКО.** Мексиканың Каттышкан социалистиг партиязының ээлчеглиг пленуму партияның ажыл-чорудулгазының чамдык чугула айтырыгларын чугаалашкан.

Партияның чорудуп турар политиктиг шугумунуң дугайында айтырыгга хамаарыштыр партияның удуртулгазының сагыш-сеткили чаңгыс аай болганын хүлээп алган резолюциязынга пленум демдеглээн.

Бөгүн партияның кол сорулгаларының бирээзи ону массалыг социалистиг ажылчын партия болдурары деп, пленумнуң киржикчилери онзалап демдеглээш, ону чедип алырынга таарышкан байдал ам Мексикада барып айыткан. Конгресстиң депутаттар палатазында партияны төлээлээн удуртулга кежигүнү депутаттарның ажыл-чорудулгазын чугаалашкаш, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын камгалаарынга парламент индиирин улам идепкейлиг ажыглаарының, массаларга салдар чедирериниң болгаш социализм идеяларын пропагандалаарының эргежок чугулазын пленум айыткан.

* * *

✦ **РАБАТ.** Араб чурттарының парламент эвилелиниң он үшкү сессиязы Марокконуң найысылалында ажыттып эгелээн.

Ливанга удур Израильдиң соксаал чок агрессиязының түңнелинде Чоокку Чөөн чүкте тургустунган айыылдыг байдалды, база араб эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарының айтырыгларын сессияның киржикчилери көрүп, 1983 чылда араб парламентарийлериниң ажыл-чорудулгазының планын чугаалажып, бот-башкартынар болгаш бодунуң хамаарышпас күрүнезин тургузуп алыр эргезин киирештир, бодунуң чарлып болбас национал эргелерин боттандырып алыр дээш демисежип турар Палестинаның араб улузунга дузаламчыны калбартырының хемчеглерин айтыр.

* * *

✦ **БЕРЛИН.** АКШ-тың чажыт албан черлериниң бирээзиниң шивишкиннери ГФР-ниң хамаатылары — Гейнц Йонзекти болгаш Лоре Йонзекти шивишкиннер турганы дээш Берлинниң Дээди суду шииткен. Г. Йонзекти назынында болгаш Л. Йонзекти алды чылда хосталгазын казып шииткен.

АКШ-тың чажыт албан чериниң Штутгартта салбырындан удуртулга ап турган ол ийи кемниг үүлгедикчи ГДР-ге болгаш социалистиг өске-даа күрүнелерге удур идепкейлиг шивишкин ажылды кылып турган деп, АДН агентилел дыңнаткан. Олар шериг характерлиг медээлерни, ГДР-ниң контроль-кызыгаар пунктуларында күрүне кызыгаарының камгалал системазының дугайында дыңнадыгларны чыып турганнар.

* * *

✦ **КАРАКАС.** Фолкленд (Мальва) ортулуктар дээш Аргентинага удур чепсектиг агрессиязының үезинде Великобритания Латин Америкага ядролуг чепсекти хоруур дугайында керээни дерзиизи-биле үрээн. Атомнуг энергетиканың айтырыглары-биле ажылдап чоруур сураглыг уругвай эртемден Эктор Гросс Эспиель ол дугайын Каракаста чоруп турар аайы-биле аңаа медеглээн.

Аргентинага удур чепсектиг агрессияга киришкен британ шериг корабльдери ядролуг чепсектиг чоруп турганын хөй санныг фактылар херечилеп турар деп, «Насьональ» солуннуң айтырыгларынга харылап тура ол эртемден айыткан.

(СЭТА).

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ИЗИГДЕ БЕЗИН СЕРИИН

ХАНГА. (Хорезм область). Ханга районнуң Ахунбабаев аттыг колхозтуң чүък чудүрер бүгү автомашиналары-биле эрткен суббота хүнүнде чаа бажыңнарже көшкеннерниң эт-севин сөөрткен. Эксперимент кылдыр тутттунган суурнуң чаа бажыңнарынче тараажыларның 100 ог-бүлези ынчан хары угда көшкен.

Кылымал соодулга системазын ажыглавайн чогуур температураны тударының айтырыглары ол бажыңнарда шиитпирлеттинген. «Узгипросельхоз» институдунуң ажылдакчылары хат-салгын шимчээшкинин бажыңнар иштиниң температуразын таарымчалыг байдалга тургузуп турар кылдыр тургусканнар. «Хат-салгын тудукчуларын» крышага тургузуп каарга, кончуг изигде безин бажың иштинге сериин болуп артып турар.

Мебель гарнитураларын салып каан бажыңнарны чурттакчылар ээлеп алганнар. Бажың иштинде тургузуп каан дериглерниң өртээниң чартык кезин колхозка он чылдан эвээш эвес үргүлчүлелдиг ажыл стажтыгларга халас колхоз оон өртээн боду төлээр.

ДЕЛГЕЛГЕДЕН МАГАЗИННЕРЖЕ

Орджоникидзеде ажыттынган чоннуң хереглел барааннарының делгелгези калбак хереглелдиң кылыгларын бүдүрер талазы-биле Соңгу-Осетияның үлетпүр бүдүрүлгелериниң дуржулгазын түңнеп көргүскен. Автономнуг республиканың мында индустриязының болгаш тус черниң үлетпүрүнүң делгээни хереглел барааннары чоннуң сонуургалын чаалап алган. Оларны делгелгеден дораан-на садыгларже чоруткан.

— Республикада ажылдап кылган чоннуң хереглел барааннарының бүдүрерин ковүдедириниң болгаш оон шынарын экижидериниң комплекстиг программазын чедиишкинниг боттандырып турар бүдүрүлгелер коллективтери хөй,— деп, Соңгу-Осетия АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. Цагараев СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседа үезинде чугаалаан.— Чүгле бистиң республикада эвес, чурттуң өске областарының чурттакчыларының аразында база урап-шеверлеривистиң пос-таавыдан болгаш алгыдан кылган идик-хевин садып ап турар. Мебель кылыр «Казбек» каттыжыышкынының, даараныглга, хевис болгаш идик фабрикаларының продукцияларын садып алыкчылар үнелеп турарлар.

Программаны боттандырарынга чугула рольду тус черниң бүдүрүлгелери ойнап турар. Чаңчыл болган национал ус-шевер кылыглар бүдүрери Соңгу-Осетияда катап тургустунган, чедиишкинниг хөгжүп турар. Чоокта чаа тургустунган урап-шевер кылыглар каттыжыышкыны хөй урап-шеверлерни болгаш оларның өөреникчилерин бодунда хаара тудуп алган.

В. ШАНАЕВ.

СЭТА-ның корр.

Партийжи амыдырал

ТОДАРГАЙ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин болгаш «Партияга хүлээп алыышкынының болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидериниң талазы-биле Киргизияның партия организациязының ажылының дугайында» СЭКП ТК-нын доктаалын боттандырбышаан, бо чугула айтырыгга холбаштыр Улуг-Хем районнуң партия организациязы чамдык ажылдарны кылып чорудуп турар. Чер-черде парторганизацияларны организакчы, тодаргай ажылды доктаамал чорутпушаан, кол кичээнгейни партийжи хүрээлениң шынар составын экижидеринче угландырып келген.

Сөөлгү чылдарда партия организациялары партияга эң төлептиглерин шилип ап, белеткээриниң болгаш ажылчын аңгының төлээлекчилерин колдады хүлээп алыр дугайында хүн бүрү сагыш салып турар апарганнар. Ооң түңнелинде партияга хүлээп алдынганнарның аразында ажылчыннарның саны өскен, эрткен чылын ниитизи-биле СЭКП-ге чаа киргеннерниң 68,8 хуузу ажылчыннар болган. Бо талазы-биле ажылды Жданов аттыг, «Ак-Туруг», «Найырал» совхозтарның парткомнары, «Шагонартяжстрой» тресте болгаш № 2 КМК-да партия эге организациялары хүн бүрү, тодаргай угланыышкынныг чорудуп турар.

Партияга хүлээп алдынганнар колдуунда-ла күш-ажылчы коллективтерниң ажылынга идепкейлиг, политика талазы-биле бышкан, ажыл-херекчи эштер, бүдүрүлгениң мурнакчылары болуп турар. Олар дээрге Жданов аттыг совхозтуң механизаторлары Р. Д. Сүрүн-оол, Т. Р. Бора-Тараа, «Найырал» совхозтан саанчылар Л. К. Сарбакай, А. К. Амырай, № 2 КМК-да кацнакчы В. Б. Морозов, «Ак-Туруг» совхозта бызаңчы М. Х. Сержит болгаш оон-даа өскелер-дир. Кылдынган анализти ап көөрге, улус ажыл-агыйының адырларында кол-кол мергежилдерниң ажылчыннарын партияга хүлээп алырын сөөлгү үеде парторганизациялар экижиткен. Чижээ, эрткен чылын СЭКП-ге тудугжулардан 8 кижини, чолаачылардан 12, саанчылардан 12 кижи хүлээп алдынган. Парторганизациялар партийжи хүрээлеңни немеп өстүрерин таарыштыр көрбүшаан, улус ажыл-агыйының специалистерин аңаа хүлээп алыр ажылдарны база чорудуп келген.

Партийжи хүрээлеңни быжыглаарының, ооң шынар составын экижидериниң талазы-биле партия комитеттериниң болгаш эге организацияларының организакчы ажыл-чорудулгазынга аныяктар-биле ажыл чугула черни ээлээр. Бо чугула айтырыгны парторганизациялар хүн бүрүнүң кичээнгейинге албышаан, чогумчалыг кылдыр шиитпирлеп турар. Бир эвес 1976—1978 чылдарда СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алганнарның чүгле 56 хуузу комсомолчулар турган болза, ол сан эрткен чылын 70,1 хуу четкен. Бо талазы-биле ажылды Жданов аттыг, «ҮТКА 25 чылы», «Найырал» совхозтарда, № 3 КМК-да, райпода болгаш өске-даа коллективтерде партия организациялары эки тургускан. Ооң аңгыда СЭКП-ге кирип турар херээженнерниң саны база өскен. Чүгле эрткен чылын СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр 38 херээжен кижини хүлээп алган.

Ооң-биле чергелештир партияга хүлээп алыышкынының болгаш аныяк коммунистерни кижизидериниң талазы-биле Киргизияның партия организациязының ажылының дугайында СЭКП ТК-нын доктаалы районда чамдык партия организациялары четпес күүседип, олче кошкак кичээнгей салып келгенин айтыр херек. Ыйлаңгыя районнуң «Сельхозтехника» салбырында, райкүүскомнуң сан-хөө килдизинде, амыдырал хандырылга комбинадында, суггарылга системазының эргелелинде болгаш өске-даа чамдык коллективтерде партия организациялары эрткен чылын партияга чаңгыс-даа кижи хүлээп албаан. «Күш-ажылдың хостуу» совхозта партком ол чугула айтырыгга холбаштыр ажылды база кошкаткан.

Үлетпүр, тудуг, транспорт болгаш көдээ ажыл-агый ышкаш кол адырларда мурнакчы ажылчыннарның күзелин-биле партийжи хүрээлеңни доктаамал өстүрерин парторганизациялар хандырар ужурлуг дээрзин бо айтырыгга холбаштыр Киргизияның партия организациязының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалында айыткан болгай. Ол дугайын бистиң районнуң партия организацияларынга хамаарыштыр алырга, ам-даа хөй чүүлдерни кылыр апаар. Бир эвес нити коммунистерниң санынга дүүштүр алыр болза, олар көдээ ажыл-агыйга чүгле 8,9 хуу, транспортка 8,9 хуу, тудугда 7,2 хуу боор турар. Ыңчангаш бо адырларда партия организациялары боттарының хүрээлеңин немеп, өстүреринче доктаамал кичээнгейни салыр болза чогуур.

Сөөлгү чылдарда партияга хүлээп алыышкынының айтырыгларын коммунистерниң ажык хуралынга чугаалажырын «Шагонартяжстрой» тресте, № 2 КМК-да болгаш өске-даа коллективтерде парторганизациялар калбаа-биле практикалап турар. Ол чорук СЭКП-ге чаа кирип турарларның дугайында коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң санал-оналындан оларның ажыл-чорудулгазын, амыдырал-чуртталгазын парторганизациялар хандыр билип ап, ажылдаарынга дузалыг боор турар. Ындыг хемчеглерни парторганизацияларга моон соңгаар-даа уламчылаары эргежок чугула.

Партийжи үстүкү органнарның айтыышкыннарынга дүүштүр аныяк коммунистерниң кижизидилгезиниң дугайында сагыш салыышкын районнуң партия организацияларының ажылында бир чугула черни ээлеп турар. Эрткен өөредилге чылында 232 аныяк коммунистер болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттар аныяк коммунистерниң школаларынга өөренип турганнар. Оларның хөй нуруузу бистиң партиявыстың тургузуунуң болгаш ажыл-чорудулгазының ленинчи принциптерин, СЭКП-нин Программазын болгаш Уставын эки шиңгээдип алырынга ол өөредилге дузалап турар.

Кирип турарларның политиктиг-даа, ажыл-ишчи болгаш моральдыг-даа мөзү-шынарын хынап көөрүнге оларның кандидат стажының ужур-дузазын улам бедидеринче районнуң парторганизациялары кичээнгейни салып келген. Олар шуптузу доктаамал партийжи даалгаларлыг, комсомол болгаш өске-даа хөй-нити организацияларының ажылынга идепкейлиг кирижип турар.

Партия комитеттери болгаш эге организациялар аныяк коммунистер болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттар-биле эш хуузунуң беседаларын доктаамал чорудуп, олар СЭКП Уставының негелделерин, партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарының дугайында дыңнадыгларны хуралдарга ап турар. Чижээ, эрткен чылын 34 кижи СЭКП-ге кандидат стажын эрттирип турарының дугайында дыңнадыгларны кылган болгаш парторганизацияларга 77 аныяк коммунист-биле эш хуузунуң беседаларын чорутхан. Ол бүгү болза даандырган ажыл-херекке оларның харысалгазын бедидеринге, кижизидилгезинге болгаш өөредилгезинге дээштиг салдарны чедирген чугаажок. Ниитизи-биле алырга, бо ажылда эки чүүлдер бисте бар-даа болза, кылдынган анализтен алырга, кылыр, шиитпирлээр ужурлуг чүүлдер ам-даа бар дээрзин бедик харысалга-биле билип турар бис.

Партийжи хүрээлеңниң өзүлдезиниң болгаш партияга хүлээп алыышкынын талазы-биле ажылды районнуң партия организациялары СЭКП-ниң сөөлгү съездилериниң шиитпирлериниң болгаш бо айтырыгга холбаштыр Киргизияның партия организациязының ажылының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалының негелделеринге дүүштүр тургузар дээш моон соңгаар-даа доктаамал, шудургу ажылды чорудар апаар.

Ю. ГУБАРЕВ,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң организастыг килдизиниң эргелекчизи.

ТӨРЭЭН СУУРУВУСТА

Советтер амыдыралы

Хендерге көдээ Советиниң девискээринде Жданов аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери, күш-ажылчы коллективтери бүгү совет улус-биле бир демей, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң, СЭКП ТК-ның май, ноябрь (1982 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, он бирги беш чылдың ийиги чылының социалистиг хүлээлгелерин, планныг онаалдаларын бүрүн күүсеткен. Күрүнеге эът садарының чыл планын ажыл-агыйның ишчилери 116, дүктүң—101 хуу, сүттүң—111 хуу боттандырган болгаш он бирги беш чылдың үшкүзүнүн күш-ажылчы ээлчээнче бүдүрелдиг базым-биле кирген.

1982—1983 чылдарның кыштаглаашкынынга белеткелди совхоз багай эвес чорутхан. Мал чеми белеткээр планныг онаалда ийи катап ажыр күүсеттинген.

Демниг ажыл-иш бүдүнгүр болгай. Совхоз дирекциязы-биле көдээ Советтиң күүскому быжыг харылзаалыг. Советтиң доктаамал комиссиялары, депутаттар бөлүктери ажыл-агыйның-даа, тус-тус күш-ажылчы коллективтерниң-даа планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге боттуг үлүүн киириштирип келген. Ыйлаңгыя ам кыштаглаашкын үезинде депутаттарның шиитпирлежир айтырыглары арбын. Чижээ, көдээ Советтиң депутады Д. Бегзи удурткан көдээ ажыл-агый, бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссия ажыл-агый айтырыгларынга дорт киржип келген болгаш күрүне планының, социалистиг хүлээлгелерниң күүселдези, кыштаглаашкынның чоруп турары-биле холбашкан айтырыгларны хуралдарынга чугаалажып, ажыл-агыйның специалистериниң ол талазы-биле дыңнадыгларын ап турар. Ол хемчеглерниң дээштиг бедээн, түңнелдери улам көскү болу берген.

Үре-түңнелдиг ажыл хөй-ле чүүлдерден хамааржыр. Ыңчангаш совхозтуң дирекциязы, совхозтуң парткому, көдээ Советтиң күүскому, хөй-нити организациялары Ак-Тал суурну чаагайжыдар, көдээ Советтиң девискээринге быжыг корум-чурумну тургузар талазы-биле ээлчеш эвес ажылды чорутхан. Бедик культуралыг болгаш хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумнуг чурттакчылыг суур дээш 1982 чылдың республика чарыжынга Ак-Тал суурнуң чурттакчы чону идепкейлиг киржип, тиилекчи болган. Улус депутаттарының Хендерге көдээ Советтиң СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туку-биле шаңнаткан.

Көдээ Советтиң девискээринде үлегерлиг корум-чурумнуг, эң эки чаагайжыттынган кодан болгаш агитквартира дээш чарышты организастаан. Суурнуң чаагайжыдылгазын чаңгыс аай план езугаар чорудуп турар. Субботниктерге, воскресниктерге суурнуң чурттакчы чону агиткварталдар аайы-биле идепкейлиг киржип келген. Чурттакчыларның күжү-биле суурнуң кудумчуларынга, чуртталга, албан черлериниң бажыңнарының девискээринге эрткен чылын 1320 дос тарымал үнүштерни, 950 чадаң ыяштарны тараан. Ийи аал ишти чурттаар чаңгыс аай төлевилелдиң чаа чуртталга бажыңнары суурну улам-на аян-шинчилиг болдурган, чуртталга бажыңнарының капитал септелгезиниң планы күүсеттинген. Суурнуң адаанда орук кыдыында аллеяны тургузуп, 300 ажыг тарымал үнүштү олурткан. Херээженнер чөвүлелиниң удуртулгазы-биле агиткварталдар аайы-биле бажыңнарның даштын, херимнерин чугайлаан, серилерни ногаан будук-биле будаан. Агиткварталдар, өг-бүлелер. суурга чарлаттынган «Эң эки чаагайжыттынган девискээрлиг чуртталга бажыңы дээш» социалистиг чарышка идепкейлиг киришкен. 1982 чылдың түңнели-биле дөрт өг-бүле ол атты чаалап алган.

Көдээ Советтиң күүскому СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, совхозтуң ажыл-ишчилериниң хуузунда дузалал ажыл-агыйын сайзырадыр, өг-бүле бүрүзү огород участоктуг болзун дээш база хемчеглерни ап турар. Ам суурнуң чурттакчы чонунуң улуг кезии хуузунда малдыг, ногааны, картофельди тарып өстүрүп турар. Ол ажыл ам-даа калбарар. Совхозтуң дирекциязы, көдээ Советтиң күүскому чурттакчы чонга ол талазы-биле дузалажырының хемчеглерин алыр.

Совхозтуң ажыл-ишчилери хостуг үезин, дыштаныр хүннерин чоп ажыглаарынга чаңчыккан. Суурнуң чурттакчыларында уран чүүлге, спортка сонуургалдыглар хөй. Ногаан стадионга, көдээ клубтуң сценазынга спортчу оюн, [illegible], ыр-шоор, оюн-тоглааның үзүктелбези-даа ында. Чурттакчыларның дыштаныылга кежээлерин, янзы-бүрү диспуттарны, күш-ажылдың хоочуннары, ажыл-агыйның мурнакчылары-биле ужуражылга эрттирип турары солун, организастыг, кижизидикчи уткалыг. Ыңчангаш суурнуң улуг-биче чурттакчылары ындыг кежээлерге күзелдиг-биле келирлер.

Совхозтуң дирекциязы хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаарын бүдүрүлге айтырыы-биле деңге тургузуп, шиитпирлеп турар. Көдээ Советтиң депутады коммунист В. С. Дамдын-оол удурткан улусчу дружина Советтиң девискээринге хөй-нити корум-чурумун тудуп, хайгааралдарны доктаамал чорудуп келген. Совхоз директору, Улуг-Хем район Советиниң депутады Б. К. Монгул-оол даргалаан профилактика чөвүлели ажылын доктаамал чорудуп турар. Хөй-ниитиниң корум-чурумун хажыткан кижи-биле чугаа шыңгыы. Коммунист Ш. Д. Доспан даргалаан эш хуу суду эрткен чылын күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыткан 23 кижиниң херээн сайгарып көрген. Оларның хөй кезии оон чогуур түңнелдерни үндүрүп, чаңгыс чер чурттугларының мурнунга берген сөзүн быжыы-биле тудуп, эки ажылдап, чурттап турарлар.

Хөй-ниитиниң корум-чурумун хажыдып болгу дег кижилер шыңгыы учётта. Ол кижилер-биле ажылды депутаттар, башкылар, херээженнер чөвүлели, хөй-нити организациялары тус-туста чорудуп келген. Демниг ажылдың түңнелинде хөй-ниитиниң корум-чуруму экижээн, чурум үрээр чоруктар көскүзү-биле эвээжеп турар.

Көдээ Советтиң девискээринде Жданов аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери быжыг сагылга-чурум чедиишкинниң үндезини дээрзин медереп билип, ажылдың участок бүрүзүнге күш-ажылдың, бүдүрүлгениң сагылга-чурумун, хөй-ниитиниң быжыг корум-чурумун тургузар дээш кызымак ажылдап турарлар. Оон төрээн суурувус улам аян-шинчи кирер, ажыл-агыйывыс улам чедиишкинниг болур.

Е. АГЫЫ.
Хендерге көдээ Советтиң күүском даргазы.

МЕХАНИЗАТОР, ХӨЙ-НИИТИЧИ

Механизатор — көдээде кол күш, ыңчангаш бистиң республикада дыка хөй аныяктар механизаторнуң хүндүткелдиг мергежилин шиңгээдип алгаш ажылдап турарлар. Ындыг мурнакчы механизаторларның бирээзи Демир-Хая Донгакович Семис-оол-биле Шагаан-Арыгга ужураштым. Ооң-биле чугаалажып орарга, дончу сөстүг, ажык аажы-чаңныг, ажылынга бердинген. Чер ажылын чүден-даа артык хүндүлээр.

1960 чылда Семис-оол Демир-Хая төрээн сууру Бали-Коага школа дооскаш, күскү тараа ажаалдазынга дузалажып күзээн. Колхозтуң баштаар чери Балгазынның № 11 профессионал-техниктиг училищезинче дүжүт ажаалдазының соонда өөредип чорутхан. Бичии оолдуң амыдыралының келир үезинге ооң ынаар өөренип киргени шиитпирлиг базым болган. Ол училище оолдуң салым-чолунуң эжиин ажыткан деп дорт чугаалап болур. Демир-Хая тракторнуң «дынын» тудуп алгаш халдып турар апарган. Училищениң башкылары Семис-оол Демир-Хаяга техника дугайында билиг бээринден аңгыда, чер, ооң кижиге үнезиниң, чер-ле кижиниң чемгерикчизи, азырадыкчызы дээрзиниң дугайында билигни база бергеннер. Черден байлак дүжүттү алыр дизе, ону ажаар, хумагалаар, чемишчидер, суггарар, аңаа ынак болур деп башкыларның чагыын, сургап турганын ол бөгүн утпайн сагып чоруур. Бо хүннерде механизаторнуң ажылы черни суггарар ажыл-биле холбашкан. Ыңчангаш аныяк оол күш-ажыл, мөзү-шынар кижизидилгезиниң эгезин Балгазынның профессионал-техниктиг училищезинден алган.

Ол училищени дооскаш, Семис-оол Демир-Хая Шагаан-Арыгның суггарылга эргелелинге ажылдап киргеш, черни суггарып турган. Оон эки дүжүт алырының херээнге боду холу-биле тутчуп турган, үлүүн киирип эгелээн. Семис-оол Демир-Хаяның ажылга кымны-даа мурнай келир, аажы-чаңы бүдүштүг, амыдыралга идепкейлиг чоруун күш-ажылчы коллектив демдеглеп, эш-өөрү эскерип турар апарган. Аныяк тракторист Улуг-Хем районда Терезин. Аймырлыгның тараа шөлдеринге «Беларусь» тракторун башкарып, суггарылга бугаларының унун дургаар өрү куду, оңгаар-дескээр бо чылдарның иштинде чеже-даа эрткен. Ол бугалар уннарынга даш сай, довурак төгер, буга унунуң чамдык черлерин аштаар, арыглаар, септээр, улгаттырар дээш ажылла хөй. Чайгы изиг хүннерде хүнзедир чоруп көөрге, кежээ-кежээ холдар мырыңай изип хайнып, хып турар апаар, ыңчалза-даа ол хүнзедир эрткен оруун — кылган ажылын көргеш, өөрүүр, сеткили ханар. Ыйлаңгыя тараа сиген четчип быжып келген үеде, Аймырлыг чараш-ла — долгандыр айыраң чайт хову чечээ, оът-сигенниң думчукка айысталып турар чыды, аяс көк дээр, чиргилчинниг хову! Хүнзедир-даа болза көрүп туруксаазы келир!

Семис-оол Демир-Хая аныяк уруг-биле таныжып алгаш, өглүг-баштыг, уругларлыг апарган. Ада кижиге ам харысалга, негелде улгаткан, уруглары база өзүп келген. Ооң амыдыралынга берге хүннер база тургулаан, ыңчалза-даа ажылга кызымак чүткүлдүг соруун черле салбаан. Күш-ажылчы коллективтиң, хөй-ниитиниң ажылынга киржип, профэвилел комсомол даалгаларын ак сеткилдиг күүседип турган.

Семис-оол Донгакович социалистиг чарышка каш-даа катап мурнуку одуругже үнүп келген. Октябрьның Социалистиг Улуг революциязының оюн таварыштыр ооң чуруун районнуң Хүндүлел самбыразынга бир катап аскан. Ол чылын ону коммунистер партия кежигүнүнге кирип алырынга идегээннер. Ыңчангаш 1979 чыл механизаторнуң амыдыралынга уттундурбас чыл болган, ооң бээр-ле ол коммунистиң бедик адынга төлептиг болуп, планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, өскелерге үлегерин көргүзүп турар. Семис-оол Донгакович Демир-Хая үргүлчү мурнуку одуругга ажылдап чаңчыккан. Ооң күш-ажылы бедик үнелелди алган. Семис-оол Донгакович Демир-Хаяны Күш-ажылчы алдар орденниң үшкү чергези-биле шаңнаан. Ол чүгле бодунуң организациязында эвес, районда хөй-нити ажылдарының идепкейлиг киржикчизи, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң, СЭКП райкомунуң кежигүнү.

Механизатор кижиниң мергежилинге хамаарыштыр С. Демир-Хаяның мындыг бодалдары бар. Механизатор-даа, чолаачы-даа кижиниң кол сорулгазы — машина бүрүзүн ажыктыг ажыглаары. Чамдык трактористер 1—2 чыл болгаш-ла тракторун үреп алыр, үреп каан тракторун дээш мунгаравас-даа, хомудавас-даа болур. Ындыг кижилер «совхоз чаа трактор бээр ийнаан» дээр кончуг ыят чок хевиниг болур. Оларны хайгаарап чоруурга ажылдап турары беримче чок, техникага кандыг-даа хайыра чок. Ындыг кижилерге техника бүзүрээри берге. Тракторист-даа, чолаачы-даа кижиден чидирген шак бүрүзү дээш, бодунга быжыглаан техниканың ажыглалын салдап үндүргени дээш харысалганы хүлээдир, шаңналдарга киирбес, шалыңындан акшаны тыртар. Көргүзүглери эки механизаторларга немелде төлевирни тургузар болза эки, үениң негелдези-даа ындыг — деп, ол санап турар.

Семис-оол Донгакович Демир-Хая — амыдыралга туруштуг, идепкейлиг хөй-ниитичи.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК.

«Тыва көдээ тудуг» трестиң автобаазазының хоочун чолаачызы, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи, коммунист Илья Николаевич Вендерлыхка автобаазага чүгле эртен даң бажында болгаш техниктиг ажаалда хуусаазы чедип келген үеде таваржып болур. Ооң өске үеде ол кезээде рейсте чоруур. Хоочун чолаачыны бригадир кылдыр депшиткени-даа анаа эвес. Бригаданың аныяк кежигүннерин ажылга харысалгага, сагылга-чурумга өөретпишаан, машиналарның туруушкун чок, доктаамал ажылдаарын хандырар дээш, ол шудургу ажылдап келген.

Ооң удурткан бригадазы эрткен чылдың планныг даалгаларын 114 хуу күүсеткен. Январь айда бригаданың көргүзүглери база бедик болган.

ЧУРУКТА: бригадир И. Вендерлых (оң талазында) болгаш ооң бригадазының кежигүнү Николай Зотов.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

КӨДЭЭГЕ АВТОМОБИЛЬ

Саранскиде автосамосвалдар заводу көдээ суурларга таарыжыр автомобильдерни бүдүрүп эгелээн. Хөй чүък чүдүрер ГАЗ-САЗ 53 «Б» автомобильдерни бүдүрер кылдыр немелде күчүлүг комплексти тургускан. Саранскиниң бүдүрүгениң автомобильдериң чолаачылар эки деп үнелеп турарлар. Үш чартык тонна чүък чүдүрер автомашиналарының кузовтары үш талаже чүъктү дүжүрер кылдыр тургузуп кылган.

А. ПАПЕТА.
СЭТА-ның корр.
Саранск.

Экономика камналгалыг болур ужурлуг

АЖЫЛГЫР АЛДЫ КИЖИ

Совхозтуң кол специалистери, бригадирлер ол хүн кылдыр ужурлуг ажыл-ижин дүгүржүп аптарга, мен келген херээмниң ужурун чугаалааш, совхозта чылгы мал ажылының база чылгычыларның ажыл-ижиниң дугайын сонуурган айтырдым. Совхозтуң кол зоотехниги Сергей Соянович Эренлей:

— Бисте чылгы малдың баш саны элээн хөй, ам Чинге-Дагга кыштап турар. Улуг чылгычы Шагдыр Норбута баштаткан шупту алды кижи ийи ээлчег-биле чылгыны малаап турар. Ам ында Ш. Норбунуң ээлчээ бар. Бир эвес ынаар баар болзуңарза, бода малдың бригадири Антонина Эникпен бөгүн ынаар чоруур кижи. Ооң-биле кады чоруптуңар, ол силерни чылгычыларга чедирип, оларның ажыл-ижи-биле таныштырып болур—дидир.

Совхоз төвүнден Чинге-Дагга чедир элээн ырак чер болду. Орукка чоруп олурувуста Антонина Девер-ооловна Эникпен:

— Бода мал бригадазында дуржулгалыг, кызымаккай малчыннар хөй болдур ийин. Дөртен чыл хире ажылдааш, пенсияже үнзе-даа, ам-даа мыйыстыг бода малдың семиртилге шөлүнде ажылдап турар Хеймер-оол Лаавевич Минчеймаа, дагдыныкчылар Дондупай Балчырбай, Суг-Бажы көдээ Советиниң депутады, коммунист Семён Самбуу болгаш өскелерни-даа ындыгларга хамаарыштырып болур.

А чылгычыларның ажылы дээрге, амыр-дыш чок ажылла болгай. Ол дугайын билир-ле силер ыйнаан.

Чинге-Дагның мээс чарында элээн хөвей чылгы малдар оъттап чор. Шала аныяк малдар бот-боттарын сывыртажып, ызырыжып ойнап-даа турар. Ону көргеш, бо-даа күш-шыдалы бичии-даа арып-баксыраваан, күскү хевээр малдар-дыр деп, кижи бодаар. Удаваанда чылгычыларның турлаанга чедип келдивис. Бажың чанында үш аътты ээртээн, баглаашта баглап каан тур. Ооң чанынга дураннар чүктеп алган үш кижи бистиң уткуй кылаштажып келдилер. Амыр-мендивис солушкаш, таныжып, чугаалажып эгеледивис.

— Кайы хире үр чылгы кадарып тур силер? — деп, элээн улгады берген кижиден айтырдым.

— Мээң адам-ием шаанда эвээш-биче чылгылыг чораан улус. Ыңчангаш ээр бажыңдан туттунуптар апаргаш-ла, аът мунуп, чылгы соондан халыдар чораан кижи мен. 1958 чылда, чээрби үш харлыг турумда, «Совет Тыва» совхозка чылгычы херек апаарга, орта ажылдаайн дээримге, колхоз даргазы чөпшээрешкен. Ол үеден бөгүнге чедир чылгычылап келдим, ам бежен сес харлыг мен—деп чугаалайдыр.

Арын-бажы соонка долута берген. Чугаакыр кижиниң ады Шагдыр болду. Улуг чылгычы болур дээрзин билип алдым. Даштындан көөрге, алдан хар чоокшулаан дээр барымдаа чок, аныяк шинчизин ам-даа салбаан. Ооң өөрү Дүктүг-оол Байырович Сувак чээрби чыл хире чылгычылаан, Мокушпан Шомбалаевич Салчак совхозка чолаачылап тургаш, 1972 чылдан бээр мал ажылынга, а 1980 чылдан эгелээш чылгы кадарын эгелээн.

Чылгычыларның ажыл-ижи-биле таныжып көөрге, оларда-даа боттарының нарын мергежилин кончуг эки билир улус-тур дээрзи дораан-на билдине бээр. Чылгычылар эрткен юбилейлиг чылда 130 беден 130 кулунну ап, малдың нити баш санын чидириг чокка камгалап алган. Совхоз 500 ажыг чылгы малды күрүнеге дужаарга, оларның баш бүрүзүнүң ортумак деңзизи 350 килограммдан эвээш эвес болган. Ында бо чылгычыларның киирген улуг-хуузу эвээш эвес дээрзи билдингир.

Ам 482 баш чылгының иштинде 220 хире төрүүр бе бар. Дуржулгалыг чылгычылар бо чылдың кыжында нити малын менди болгаш хүр чыл ажырып, төрүүр бе бүрүзүнден кулунну камгалап алыр деп бедиткен хүлээлгелерни алгаш ажылдап турар.

Хоочун чылгычы Н. Шагдыр болгаш ооң кады ажылдап турар өөрүнүң чугаазы-биле алырга, бир эвес чылгы малдың баш санын моон соңгаар өстүрер дээр болза, чайын чайладыр, кыжын кыштадыр одар-белчиирни доктаамал быжыглап, чылгычылар чурттаар оран-бажыңны тудуп, оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузары чугула болуп турар.

Чылгы мал экономика талазы-биле дыка ажыктыг: кажаа-хораа тутпас, хөй немелде чем хереглевес, чүгле чылгычыларның ажыл-төлевиринден аңгыда доора чарыгдалдар барын чок. Ыңчангаш чылгыдан алыр продукцияның бот-үнези дыка чавыс. Сөөлгү үеде ажыл-агый бүрүзүнде машина-тракторларның көвүдээнинден аъттарны чоок черге чүък сөөртүрүнге кончуг эвээш ажыглап, чүгле малчыннарга мал кадарар кылдыр быжыглап турар.

СЭКП обкому, республиканың Министрлер Чөвүлели чылгы болгаш өске-даа экономика талазы-биле ажыктыг малдарның баш санын өстүреринче болгаш ында ажылдап турарларга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче доктаамал кичээңгейни салырын ажыл-агыйның удуртукчуларынга болгаш специалистеринге сүмелеп турар.

Он бирги беш чылдың үшкү эзек чылында чылгычылар төрүүр беден-не кулунну камгалап алыр деп турар.

К. ООРЖАК.

РСФСР-ниң автономнуг республикаларында

Үзүктелиишкин чок

Ижевск хоорайның төвү-биле ооң хөй чурттакчылыг чоок талазын үзүктелиишкин чок трамвай шимчээшкини-биле хандырган. Пассажирлерниң орукка эрттирер үези ийи катап кызырылган, транспорт кандыг-даа үеде үзүктелиишкин чокка ажылдап турар.

— Үзүктелиишкин, маңаашкын чокка, график езугаар ажылдаары — коллективтиң кол сорулгазы. Чүгле трамвай оруу-биле эвес, өске-даа черлерниң оруктарында үлегерлиг чурум тургустунган. Машина парыгының ажылын эки организастаанындан транспорттуң үзүктелиишкин чок шимчээшкини тургустунган—деп, хоорайның трамвай-троллейбус эргелелиниң начальниги В. Беселев СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

Эвээш эвес чаа техника Ижевскиге чыл санында кээп турза-даа, эрги машиналарга транспортчулар камныг болуп, ону ажыглаарын экижиткен. Оларның рейстерже үнерин септекчилер хандырып келген. Бригада керээзи-биле ажылдаарының аргазынче шилчээнинин соонда чижээ, ээлчеглер аразында анаа турар чорук барык ийи катап, орукка үрелгеш машиналарның катап ээп келири дөрт катап кызырылган. Трамвай-троллейбус шугумунуң энергия хандырылгазы идегелдиг болу берген. Сөөртүлге подстанцияларын долузу-биле автоматчытканының соонда бо бүгү чедиишкиннер амыдыралга кестүп келген.

Курлавырларны илеп тывары уламчылавышаан. Коммунал албаны болгаш кожа бүдүрүлгелер-биле демниг кадыы ажылдажылганы пассажир транспортунуң ажылдакчылары тургузуп алган. Бо чериин хары улуг, оруктарны дуй хертүктеп бээн кааптар тарылгалар эвээш эвес, ыңчалза-даа орук техниказы улуг харны шалыпкын езу-биле дораан аштап кааптар.

А. КАКОВКИН.
Ижевск.

Нефть—заполярьеде

«Коминефть» каттыжыышкынының ажыл-ишчилери геологтарның ажыткан нефть тывыжының черлеринде ажылдап эгелей бергеннер. Эптеп кылыр бажың кезектерлиг болгаш технологтуг дериглерлиг машиналар колонналары болгаш автотрактор поездилери Тундрада бышкы турлагларже шууржупкан. Ээлчег-биле чурттаар чаагайжыткан суур, ханы черүттээр дериглерни поляр дээрбээнде тудуп эгелээн. Чаа нефть тывыжы Усинскиниң одалга-энергетиктиг комплекизиниң болгаш Усинск—Ярославль хоолай тудуунуң оруунуң чанында болгаш таарымчалыг болуп турар. Заполярьениң нефтижилеринге соңгу Тюменьде нефтижи кожаларының дуржулгазы улуг салдарны чедирип турар.

А. БОЛДЫРЕВ.
СЭТА-ның корр.
Усинск.
Коми АССР.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары олза:

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Людмила Кара-Донгуровна **Монгуш** — Ийме ортумак школазының техниктиг ажылчыны.

Елизавета Бавуу-Доржуевна **Ондар** — СЭКП-ниң XXII съездизиниң аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Анчымаа Дыкыровна **Монгуш** — Ийме суурда өг-бүле ээзи.

Караш Дагыл-ооловна **Монгуш** — Алдан-Маадыр ортумак школазының техниктиг ажылчыны.

Ортан Кужугеевна **Монгуш** — Алдан-Маадыр ортумак школазының техниктиг ажылчыны.

Васения Дуунчуковна **Ондар** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Бопуяк Чүсүкпеновна **Ооржак** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Динмаа Санчаевна **Ховалыг** — Теве-Хая суурда өг-бүле ээзи.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Хүренмаа Хоюкүй-ооловна **Кан-оол** — Суг-Аксы ортумак школазының башкызы.

Зинаида Мадар-ооловна **Куулар** — улус депутаттарының Алдан-Маадыр кожээ Совединиң күүскомунуң техниктиг ажылчыны.

Чечек Ортун-ооловна **Ооржак** — «Суг-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Чечен Диинмеевна **Ооржак** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Донак Кертикпеновна **Тюлюш** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Анай Делеговна **Куулар** — «Искра» совхозтуң ажылчыны.

Анай Сен-ооловна **Монгуш** — Хайыракан суурда өг-бүле ээзи.

Анчымаа Санаевна **Монгуш** — Ийме суурда магазинниң техниктиг ажылчыны.

Оюмаа Чоопей-ооловна **Монгуш** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Чайка Иргитовна **Монгуш** — «Искра» совхозтуң ажылчыны.

Хевээнбей Нертик-ооловна **Ооржак** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Өпер Кок-ооловна **Сарыглар** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Светлана Юрьевна **Аратна** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ясли-садының нянязы.

Саяна Сарыг-ооловна **Донгак** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Алдын-кыс Хайыр-ооловна **Кара-Сал** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң диспетчери.

Майя Дозур-ооловна **Куулар** — Алдан-Маадыр суурда эмнелге пунктузунуң эргелекчизи.

Зоя Кара-Хунаевна **Монгуш** — Кара-Чыраа суурда клуб эргелекчизи.

Допук-кыс Семис-ооловна **Ондар** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Полина Бегзиевна **Ондар** — Ийме суурда өг-бүле ээзи.

Серенмаа Дажы-Сереновна **Ондар** — Суг-Хөл сес чыл школазының техниктиг ажылчыны.

Допаа Хербаевна **Ооржак** — «Алдан-Маадыр» совхозтуң ажылчыны.

Бүрүнмаа Шыдыраевна **Ховалыг** — «Суг-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Любовь Матвеевна **Искакова** — чурттаалга-коммунал ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң ажылчыны.

Галина Сандыковна **Ондар** — «Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Сырбыкай Ховалыговна **Биче-оол** — «Х Улуг хурал» совхозтуң ажылчыны.

Айя Самдановна **Монгуш** — Кур-Чер суурда өг-бүле ээзи.

ӨВҮР РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Дүден-оол Дуран-ооловна **Монгуш** — Солчур школазының техниктиг ажылчыны.

Бүрүткел Төмүровна **Ондар** — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Оюур Арбай-ооловна **Ондар** — Хандагайты ортумак школазының башкызы.

Зоя Ширеевна **Ооржак** — «Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Дарыя Кандан-ооловна **Иргит** — «Кызыл Тук» совхозтуң ажылчыны.

Ханды Байлаковна **Ооржак** — Саглы суурда уруглар садының ажылчыны.

Мария Тюлюшевна **Селен-Дамбаа** — Торгалыг суурда өг-бүле ээзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Валентина Хенче-Караевна **Тюлюш** — Торгалыг суурда уруглар садының нянязы.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Мария Шойгаровна **Донгак** — районнуң ветеринария лабораториязының директору.

Хакас Ходуп-ооловна **Кара-Сал** — Өвүр районнуң чурттаалга-коммунал ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң ажылчыны.

Татьяна Комбуевна **Монгуш** — «Коммунизмче орук» совхозтуң повары.

Чечек Допуйовна **Монгуш** — «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Оолаковна **Ооржак** — Саглы суурда магазинниң садыгжызы.

Чечекмаа Деспиевна **Хертек** — Төпчүткен библиотека системазының Чаа-Суур филиалының эргелекчизи.

Көшеек Седеновна **Шалбырак** — Саглы ортумак школазының техниктиг ажылчыны.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Татьяна Папаевна **Долгар** — «Чаа орук» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Светлана Эренчиновна **Биче-оол** — улус депутаттарының район Совединиң күүскомунуң бухгалтери.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Тамара Кыргысовна **Балы-Суур** — «Мөрен» совхозтуң ажылчыны.

Бады Сереновна **Минчээ** — чурттаалга-коммунал ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай.
1983 чылдың январь 28.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ВАРНАНЫҢ КОРАБЛЬ ТУДУКЧУЛАРЫНЫҢ САЛЫЫШКЫНЫ

⊙ **СОФИЯ.** Болгарияның садыг флодунда чаа корабль немешкен. Ооң адын «Станко Стайков» деп адаан. Хары угда 400 янзы-бүрү контейнерлер чүъктээр ындыг янзылыг судно бүдүрерин Варнаның корабль тудукчулары чуртка бир-ле дугаар шиңгээдип алганнар.

Далайга эжиндирер корабльдер тудуушкунун сайзыралынче Болгарияда доктаамал кичээнгей салып турар. Чүгле бо беш чылда (1981-1985 ч.ч.) БУР-нуң садыг флодунуң чүък сөөртүр күчүзү 230 муң тоннага немежир. Ол немелде күш болза чурттуң кол корабль тудукчузунуң — Варнада Г. Димитров аттыг комбинаттың — күсели-биле колдуунда чедип алдынар.

БОТ-БОДУНГА АЖЫКТЫГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

⊙ **БУДАПЕШТ.** Бүдүрүлгениң чаартыр талазы-биле совет болгаш венгр специалистерниң кады ажылдажылгазы улам эки үре-түңнелдиг болуп турар. Венгр бүдүрүлгелериниң бүгү беш чылдар дургузунда социалистиг чурттардан садып алганы ийиги лицензия бүрүзү Совет Эвилелинге ажылдаттынган болуп турар. Ол-ла үениң дургузунда Венгрияның улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга Совет техниктиг документацияның муң ажыг комплектилерин ажыглаан. Электростанцияларга херегләэр дериглер бүдүреринге, үндүреринге, харылзаа техниказын бүдүреринге, даг үлетпүрүнүң машиналарын кылырынга оларны калбаа-биле ажыглаан.

Совет техниктиг чаартылгалар Чепельдиң металлургия болгаш машина тудуушкунуң комбинаттарында эки үнелелди ап турар.

Венгр специалистериниң техника талазы-биле чаа чүүлдери ССРЭ-ниң бүдүрүлгелеринде чедиишкиниг ажыглаттынып турар. Оларны ажыглап тура, химия заводтарын дерип, электри техниктиг дериглерни кылып үндүрүп турар.

ТЕХНИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЧАА ЧҮҮЛДЕРНИ ШИҢГЭЭДИП ТУРАРЫ

⊙ **ПРАГА.** Эрткен чылын ЧССР-ниң экономиказының ажыктыын бедилеринге чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар чаа чугула салыышкынны киирген.

1982 чылда чуртка ниитизи-биле 334 чаартыкчы саналдарны киирген, 8400 чогаадылгалар бүрүткеттинген. Ол болза мурнуку чылдаазындан 4,5 муң хөй болган. Оларның шиңгээткениниден алдынар экономиктиг ажыктың түңү 9 млрд. крон акша болур.

Одалга-энергетиктиг курлавыры болгаш ажылчын кужу чегей Чехословакияга ажылчы чоннарның чогаадыкчы чорууның түңнелдериниң чугулазының дугайын өске саннар база көргүзүп турар. Техниктиг чаартылгаларны шиңгээдип, ажыглап турган, чүс-чүс муң тонна чижек одалганы камнап алыры, он муң ажылчыннарны хостааш, бүдүрүлгениң өске участоктарынче шилчидери планнаттынган.

Чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның шимчээшкини чурттуң бүгү бүдүрүлгелеринде калбарган. Амгы үеде чүс ажылчынга болгаш техниктерге-ле чылда 5-6 чаартыкчы саналдар онаажып турар. Чаа бүдүрүлге программазын шиңгээдип ап турар улуг-улуг заводтарда болгаш комбинаттарда ол көргүзүг 20-25 чедип турар.

МАШИНА ТУДУКЧУЛАРЫ — ТАРААЖЫЛАРГА

⊙ **БУХАРЕСТ.** Румынияның машина тудукчулары кодээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин элбекшидер талазы-биле сорулганы күүседиринге тараажыларга улуг дузаны чедирип турар. Чоокта чаа болган кодээ ажыл-агый машиналарының болгаш чепсек-херекселдериниң делгелгези ол дугайын херечилеп турар. Бүгү-ле хевирлерниң тракторларын, андазыннарын, сеялкаларны, комбайннарны, сиген кезер машиналарны болгаш өске-даа херекселдерни тодаргай көргүзүп турар чүс-чүс делгелгелер куражыл-агыйларның болгаш кооперативтерниң техника талазы-биле хандыртынганын ылаптыы-биле көргүзүп турар.

Бажың чанының шөлдерин болбаазырадырынга херегләэр чепсек-херекселдерниң дээжилерин база ол делгелгеге көргүскен. Кооперативтерге болгаш чурттакчы чонга эптиг кылдыр кодээ ажыл-агый машиналарын, чепсектерин садыглаар тускай магазиннерни ажыткан. Бо чылын ындыг садыгларны бүгү-ле можулар төптеринге ажыдары көрдүнген.

(СЭТА).

Н. СТОЯНОВИЧИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БЕЛГРАД. (СЭТА). ТАНЮГ агентствонуң дыңнатканы ёзугаар алырга, Югославияның Коммунистер эвилелиниң Президиумунуң секретары Н. Стоянович Коммунистер эвилелиниң община комитединиң Сараевога болган хуралынга чуве чугаалаан болгаш антисоциалистиг күштерге удур демисел талазы-биле ЮКЭ-ниң сорулгаларынга доктааган.

Антикоммунизмниң агрессиг фронтузу делегей аренazында идепкейжээн деп, ол медеглээн. Югославияның Федеративтиг Социалистиг Республиказынга удур антисоциалистиг бөлүктерин делегейде реакцылыг күштер деткип турар. Антисоциалистиг элементилер боттарының үреглекчи хөделиишкиннеринге культураны, массалыг информация чепсектерин, ном үндүрер черлерни ажыглап турар. «Чогаадылганың хостуунуң» дугайында дээр лозуңну олар чылдак кылгаш, ЮКЭ-ниң хөй-нити ажыл-чорудулгазының чугула адырларындан кызып үндүрерин оралдажып турар.

Социалистиг революцияның чаалап алыышкыннарын божаннадырынче, югослав улустарның чаңгыс эвин кошкадырынче, национал ежээннешкек чорукту өскүдеринче угланган янзы-бүрү материалдарны сөөлгү үеде Югославияда нептередип турардыр деп, Н. Стояновичиниң чугаазында айыткан. Хоралыг ол материалдарның чамдык авторлары ук материалдарны антикоммунистиг хөделиишкиннерниң программазы болдурарын оралдажып турар.

Социалистиг бот-башкарылгазы дээш, экономиканы чогумчалыг болдурар дээш демиселдиң фронтузун Коммунистер эвилелиниң быжыглаары, ежээтен илерээшкиннерни хары угда сый шавары эргежок чугула деп Н. Стоянович медеглээн.

ТӨЛЭЭЛЕКЧИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдаттың Даштыкы херектер министерствозунуң төлээлекчизи Синьхуа агентствога медеглел кылган болгаш Мурнуу Корейниң девискээринде америк база мурнуу-корей шериглерниң амгы үеде кады шериг өөредилгезин буруу шаппышаан. АКШ-тың шериглерин Мурнуу Корейден үндүрерин негээн.

Мурнуу Корейде америк шериглер тайбыңга болгаш Корейде байдалга кыжанышкын болуп турар деп, медеглелде демдеглээн. Ында шериг өөредилгелери боо-чепсек дөгээшкинни болуп, Корей чартык ортулукта дүшкүүрүг байдалды улам-на чидиглендирип, Азияга тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуң эрге-ажыынга дүүшпейн турар-дыр, медеглелде ооң ыңай демдеглээн.

ЧӨРҮЛДЭЭГЕ ХОЛГААРЛААШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президент Рейганның администрациязының агартыр дээн оралдажыышкыннары болгаш хоозун бадыткаашкыннары турза-даа, Сальвадорда өлүрүүшкүннер болгаш күчүлээшкиннер хүн бүрүде болуп, илереп турар. Чүгле эрткен неделяда безин чуртка 258 кижини өлүргенин Сан-Сальвадор хоорайның архиепископ ламазы Артуро Ривера-и-Дамас дыштаныр хүнде чүдүлге үезинде дыңнаткан. Тура халыкчыларның ээлеп алган чурттакчылыг черлерин Сальвадорнуң шериг-агаар күштериниң самолёттары араатандыг ёзу-биле бомбалаан түңнелинде хөй кижи өлген. Усулутан департаментиде Берлин хоорай бомбалаашкын түңнелинде эң улуг үрелиишкинге таварышкан. Сальвадорнуң чалча чазак шериглериниң самолёттары ол хоорайны ийи хүн дургузунда бомбалаан, ооң төп кезээ бүрүнү-биле үрелген.

Вашингтоннуң хөй шериг дузаламчызы эвес болза, реакцылыг ёзу-чурум шагда буурап дүшкен турар ийик деп, Сальвадорда болуушкуннарны тайылбырлаан хайгааракчылар демдеглеп турар. Вашингтон боо-чепсекти, шериг техниказын, «чөвүлекчилерин» Сальвадорже чорудуп, «Рамон Бельосо», «Атональ», «Атлакатль» деп шаажылакчы отрядтарны америк шериг баазаларынга белеткеп турар.

Америк «чөвүлекчилер» чалча чазак шериглерин чүгле өөредип келген эвес, харын-даа тура халыкчыларга удур тулчуушкуннарга дорту-биле киржип турар дугайында Сальвадорнуң патриоттуг күштерниң дыңнадыгларын АКШ-тың администрациязының төлээлекчилери үр үеде хүлээвейн турганнар. Америк шериг специалистери Сальвадорда «кижи эргелериниң принциптерин камгалаар сорулга-биле» ында туруп турар деп, АКШ-тың күрдепартаментизи конгресске чоокта чаа киирген илеткелинге ындыр арын-нүүр чок-биле бадыткаарын оралдашкан.

Партизаннарның часпас адыгжылары чоокта чаа америк сержант Дж. Стэнлини балыглаан дугайында медээ Сальвадордан алдынган. Сан-Висент департаментиге партизаннарның туруштарын боолап турган вертолётка америк сержант олурган болган. Ындыг тодаргай фактыдан Вашингтон ам ойталап шыдавас болган. Дайын чорудулгаларының районнарында америк шериглерниң чоруп турарының дугайында АКШ-тың Сан-Сальвадорда элчин чериниң, Пентагоннуң болгаш күрдепартаментиниң төлээлекчилери хүлээп көөр ужурга база таварышкан. Сержант Стэнлиден аңгыда АКШ-тың ийи офицерлери партизаннарга удур тулчуушкуннарга киришкени илерээн.

Сальвадорнуң чөрүлдээзинге Вашингтоннуң холгаарлаашкынының күштелгени Каттышкан Штаттарда сагыш човаашкынны база болдуруп турар. Вьетнамче америк шериглерниң шургуп киргенин ышкаш, ындыг байдалдың амгы үеде Сальвадорда тургустунганын политиктиг хайгааракчылар демдеглеп турар. «АКШ-тың Сальвадорда хамаатыларын камгалаар» деп чылдак-биле ол чуртче хөй санныг америк далай чадаг-шериглерин киирген.

ДЕРЗИИ ПОЛИТИКА

ДЕЛИ. Индий парлалганың дыңнадып турары-биле алырга, Пакистанда Зия-уль-Хактың ёзу-чурумунуң АКШ-биле шериг харылзааларын күштелдиреринче угланган чонга удур дерзии политиказынга удурланыышкыннар база катап күштелип турар. ПТИ информация агентствозунуң медээлеп турары болза, чурттуң улуг-улуг хоорайларынга — Карачиге, Лахорга, Пешаварга, Кветага — болгудаан хөй кижилиг митингилерниң киржикчилери Пакистанга демократтыг хосталганы катап тургузарын, 1973 чылдың конституциязын күштүг болдурарын, политика талазы-биле хоругдаттырганнарны хостаарын, Каттышкан Штаттар-биле чарган бүгү-ле шериг дугуржулгаларын күш чок болдурарын негээннер.

Демократтыг ёзу-чурум дээш шимчээшкинниң удуртукчуларының бирээзи Мараадж Мохаммад Хан Карачиге чуве чугаалап турган. Зия-уль-Хактың администрациязы чурттуң тускай догуннашкынының болгаш чаңгыс-эвинин эрге-ажыктарын ийи-таланың 3.2 миллиард доллар түңнүг шериг-политиктиг дугуржулгазын ёзугаар Вашингтоннуң берип турары америк шериг дузаламчызынга орнаштыр салып турар деп медеглээн.

Вашингтоннуң деткимчези-биле Исламабадтың боттандырып турары чепсеглениишкинниң улуг программазы чурттуң экономиказынга аар үүрге болуп турар. Бо санчоо чылында Пакистан шериг херегцээлдеринге 22 миллиард ажыг рупийни чарыгдаар, ол болза бүгү бюджет чарыгдалдарының 28 хуузу дээрзин «Патриот» солун демдеглеп турар. Зия-уль-Хактың ёзу-чурумунуң милитаристиг угланыышкыны ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга аарышкылыг кымчылаашкын болуп турар: чилбизи улам хайныккан шериг машиназы амгы үеде Пакистанның ниити национал продуктузунуң 10 хуузун «сыырып турар».

Пакистанның экономиктиг байдалын доройтадып турар, ол чуртту ук девискээрде империалистиг стратегияның дээрбээнче киирип, политика-биле чөпшээрешпейн турар демократтыг хөй-ниитиниң калбарып турар демиселинге удур Зия-уль-Хактың ёзу-чурумунуң шаажылал хемчеглерин күштелдирери-биле харылзаштыр турар. «Стейтсмен» деп индий солуннуң херечилеп турары болза, амгы үеде Пакистанның кара-бажыңнарында политика талазы-биле хоругдаттырган 30 муң кижи чыдып турар.

ШЫҢГЫЫ ШААЖЫЛААРЫН НЕГЕП ТУРАР

ПАРИЖ. (СЭТА). Делегейниң ийиги дайынының соонда Боливияга чаштынып чоруп турган, Лионга гестапо удуртукчузу болуп чораан Клаус Барбьени Францияже эккелгенинге француз демократтыг хөй-ниити сеткил ханышкынын илергейлеп турар. Немец эжелел үезинде бодунуң ханныг үүлгедиишкиннер кылып турганы Лионда Форт де Монлюк кара-бажыңга ону француз эрге-чагыргаларының шиитпирин ёзугаар хоругдаан. Кижи төрелгетенге удур кем-херек үүлгеткени, өлүрүүшкүннер, эриидээшкиннер кылганы дээш ону буруудадып турар. Удурланыышкынның 4 муң патриоттарын болгаш дайынчыларын өлүргени дээш, чеди муң беш чүс французтарны немец хоругдал черлеринче шөлүп чорутканы дээш Барбье харыылаар апаар.

«Либерасьон» солуннуң демдеглеп турары-биле алырга, кармы дайзынның ынча үр үениң дургузунда хостуг чоруп турганы дээш чогуур харыысалганы Американың Каттышкан Штаттары хүлээр ужурлуг. «Ылап-ла АКШ-тың чөпшээрелин ёзугаар кем-херек үүлгедикчизи Барбье кончаачы Альтман кылдыр адаттына берген, Боливияга шөлээн чурттап турган. 1945 чылда Герман девискээрниң америк эжелел зоназынга туттурган шериглер лагеринге ол хоругдаттырган турган болза-даа, удатпаанда оортан хостаттыргаш, американнарның камгалалынга бүргеткен», деп ол солун бижип турар. Америк телекомпанияларның медээзин ёзугаар алырга, Барбье бодунуң Лион гестапозунуң удуртукчузу хүлээлгезин ийиги делегей дайынының чылдарында-ла АКШ-тың тускай албанының шалыңныг агентизи хүлээлге-биле дапнырлаштыр күүседип турган.

Ол чогуур кезээнчени хүлээген турар ужурлуг дээрзин француз хөй-ниитиниң калбак кезээ негеп турар.

ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

АДЕН. (СЭТА). ССРЭ-ниң болгаш Демократтыг Йемениң аразынга экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга дугайында баштайгы дугуржулгага ат салгандан бээр 15 чылынга холбаштыр парлалга конференциязынга Йемен Улус-Демократтыг Республиканың планнаашкын министри Фараг Бен Ганем чуве чугаалаан болгаш чурттуң улус ажыл-агыйының кол адырларының тудугларын кылырынга техниктиг дузаны Совет Эвилелиниң көргүзүп турарын онзалап айыткан.

Совет Эвилелиниң дузазы-биле бистиң чуртувуста энергетика, кодээ ажыл-агый, үлетпүр, транспорт, харылзаа чедиишкиниг хөгжүп турар деп, министр чугаалаан. Национал кадрларны белеткээр талазы-биле ССРЭ-ниң чаагай сеткилдиг дузаламчызы онза чугула ужур-дузалыг болуп турар деп, ол демдеглээн. Демократтыг Йемениң чүс-чүс аныяк хамаатыларын Совет Эвилелиниң университеттеринче, институттарынче, техникумнарынче чыл бүрүде өөредип чорудуп турар. ССРЭ-ниң деткимчези-биле ЙУДР-ге институттарны, өөредилге төптерин тургузуп турар. Совет Эвилели-биле кады ажылдажылганың чаа тудуглары хөй йеменнерге бедик мергежилдиң ёзулуг школазы болган.

Девишилгелиг социал чаартылгаларны боттандырарынга кайгамчык улуг дузаламчызы дээш бистиң чуртувуста ажылдап турар совет специалистерге ханызы-биле өөрүп четтиргенивисти илергейлеп турар бис. Бистиң чурттарывыстың болгаш улустарывыстың аразында найырал болгаш кады ажылдажылга моон соңгаар-даа улам быжыгар, калбарар дээрзинге быжыы-биле бүзүрээр бис деп, Ф. Бен Ганем чугаазының түңнелинде медеглээн.

КЫЗЫГААРГА ӨНЧҮК-ЧӨҢГЭЭ

МЕХИКО. (СЭТА). Гватемаланың реакцылыг ёзу-чуруму Мексика-биле кызыгаарга айыылдыг өнчүк-чөңгээлерни соксатпайн турар. Вашингтонга күткүткен дерзии ол ёзу-чурум Төп Америкага байдалды чидиглендирер. АКШ-тың аңаа холгаарлаашкынын калбартырынга чылдакты тургузар сорулга-биле Мексиканың кызыгаарынга өнчүк-чөңгээни кылып турарын Гватемаланың чону-биле эп-сеткил каттыштырылгазының Мексикада комитеди демдеглээн.

Гватемаланың шериг кезектери болгаш шеригжиткен чепсектиг дээрбечилер Мексиканың Чьяпас штадынче шургуп кирерин үргүлчүлеп турар. Олар Гватемаладан дескенкеннерниң лагерьлеринче халдап, боо-чепсек чок кижилерни, кырганнарны, херээженнерни, чаштарны араатандыг ёзу-биле өлүрүп турар. Гватемаланың шериг вертолёттары дескеннерниң лагерьлерин сөөлгү үеде хөй удаа бомбалаан болгаш боолаан.

Гватемаланың реакцылыг шериг чагырыкчылары Вашингтоннуң деткимчези эвес болза, Мексиканың девискээринче халдаашкыннарны кылып шыдавас турган ийик деп, Мексиканың парлалгазы, политиктиг ажылдакчылары, хөй-ниити организациялары демдеглеп турар. Мексиканың кызыгаарынга чепсектиг өнчүк-чөңгээлерни кылырынче диктатор Риос Монттуну ыдалавышаан, Гватемаланың реакцылыг ёзу-чурумунга шериг дузаламчызын АКШ улам күштелдирип турар.

САЛЬВАДОР. Американчы ёзу-чурумнуң шериглеринге удур дайынчы чорудулгаларны Сальвадорнуң патриоттары сөөлгү үеде улам идепкейжиткен. Чурттуң департаментилериниң ортаа кезиинде тулчуушкуннар чоруп турар. АКШ-тың шериг дузаламчызын чалча чазак шериглери ап турар-даа болза, патриоттарның чедиишкинниг шавар халдаашкыннарынга удур туржуп шыдавайн турар.

ЧУРУКТА: хунтаның дерзии шериглеринден хостап алган кевүргүнү Сальвадорнуң партизаннарының камгалап турары.

ЮПИ—СЭТА-ның телефотозу.

СИНЬХУА АГЕНТСТВОНУҢ ДЫҢНАДЫЫ

ПЕКИН. (СЭТА). Шульцтуң Кыдатка аян-чоруу доозулган сөөлүнде Синьхуа агентствозу дараазында дыңнадыгны дамчыткан.

АКШ-тың күрүне секретары Шульцтуң дөрт хүн үргүлчүлээн аян-чоруу америк-кыдат харылзааларының хөгжүлдезинге чамдык идигни берген, талаларның санал-оналдарын хандыр солчурунга, туруштарны болгаш үзел-бодалдарны билип алырынга арганы тургускан деп, дыңнадыгда айыткан. Ынчалзажок Тайваньга хамаарыштыр болгаш ийи таланың өске-даа айтырыгларының чөрүлдээлери хевээр арткан.

Делегейниң чамдык айтырыгларының талазы-биле ийи талаларның туруштары чоокшулажып турар, ынчалзажок чамдык өске таварылгаларда АКШ-тың хөделиишкинин Кыдат шүгүмчүлелчи ёзу-биле көрүп турар.

Бар медээлерни ёзугаар алырга, АКШ-биле бодунуң харылзааларын кыдат удуртукчулар чугула деп санап турарын Шульцка медеглээнин дыңнадыгда айыткан. Ынчалзажок ол харылзааларны экижидер төлээде, бар моондактарны чайладыры, ылангыя Тайваньның айтырыын шиитпирлээри эргежок чугула деп, кыдат удуртукчулар медеглээн.

Бар медээлерден билдингени болза, Тайваньга боо-чепсек бээрин соксадырынга Шульц чөпшээрешпээн болгаш АКШ-тың база Тайваньның аразынга чаа харылзаалар дугайында америк хоойлуга дүүштүр америк боо-чепсектерни Тайваньга берип турар деп медеглээн. Ол хоойлу америк-кыдат харылзааларны хөгжүдериниң оруунга шыңгыы моондак болуп турар, ынчангаш ук хоойлуну күш чок болдурган турар ужурлуг деп, кыдат удуртукчулар Шульцка харыы кылдыр медеглээн.

Экономика, садыг, культура болгаш техника талазы-биле Кыдат-биле харылзааларга ылгай көрүүшкүн болгаш кызыгаарлаашкыннар америк-кыдат харылзааларга когаралды база чедирип турар деп, кыдат удуртукчулар демдеглээн.

АКШ-тың Чоокку Чөөн чүкке чызаалаан туружу болгаш Израильди ооң деткээни агрессияның болгаш эжелелдиң политиказын моон соңгаар-даа чорударынче Израильди ыдалап турар деп, кыдат тала санап турар. Мурнуу-Африка Республиканың расисчи ёзу-чурумунуң Намибияны дүрүм чок ёзу-биле эжелээнин Каттышкан Штаттарның деткээнин Кыдат шүгүмчүлелчи ёзу-биле көрүп турар. Намибияга хамаарышпас чорукту тыпсырын Анголадан куба шериглерни үндүрери-биле холбаштырып турарынга Кыдат дадагалзап турар.

Шүлүкчүнүң 200 чылынга

В. А. ЖУКОВСКИЙ

Улуг орус шүлүкчү Василий Андреевич Жуковскийниң төрүттүнгенинден бээр 200 чыл оюн делегей литературазы бо хүннерде демдеглеп турар. Ол Тула губерниязынга төрүттүнген. Ооң чогаалдары кончуг эрте көстүп келген-даа болза, чүгле XIX чүс чылдың эгезинде ёзулуг шүлүкчү болуп, эгелекчи орус романтиктерниң санынга кирген.

1818 чылда, В. Жуковский шүлүк чогаалынга тергиидеп, сурагжаан турда, ооң портрет-чуруунуң артынга А. С. Пушкин мындыг одуругларны бижээн:

Чемгир кылдыр ооң бижээн
шүлүктери
Чеже-даа чүс чылдар эртсе
дүлгээзиниң:
Алдар бүргээн чалыы шагны
аймаарадып,
Аактыг ышкаш кударалды
оожургадып,
Аттыккан дег өөрүшкүнү
бодандырар.

В. А. Жуковский шүлүк чогаалының янзы-бүрү жанрларынга бижип чораан. Кол чери ооң «Светлана», «Эзимарга хааны» дээш өске-даа балладалары ээлеп турар. Ооң шүлүктери бодал-күзелдиг, куюмналыг-кударалды болгаш кандыг-ла бир тоолзуг хуулгаазынны бодунда сиңирген-биле ылгалдыг. Шүлүкчү орус литератураның болгаш культураның элээн хөй төлээлеринге боттуг дузаңы көргүскен. Белинскийниң мерген чугаазы-биле алырга, Жуковский орус поэзияга «сагыш-сеткилин база чүлдү-чүрээн» берген.

А. С. Пушкин бодун Жуковскийниң өөреникчизи кылдыр санап чораан. Ындыг дээрзин Жуковский база билир турган. Ооң тодаргай чижээ,—А. С. Пушкин баштайгы шүлүглели «Руслан биле Людмиланы» доозупкан хүнде Жуковский аңаа бодунуң чуруун бербишаан, ооң артынга «Ажып эрткен өөреникчизинге, аштырган башкызындан» деп бижээн.

Бөгүн «Шынның» номчукчуларынга орус поэзияның өгбелериниң бирээзи — В. А. Жуковскийниң «Далай» деп элегиязын бараалгаттывыс.

ДАЛАЙ

Кырлаң чалгыы кырлаңнашкан, үн чок далай,
Кыйыыңда бо мага ханып көрүп тур мен.
Амылыг дег хостуг тынып, эргелеңип,
Аймаан бодал, дүвүрелден хайымналдың.
Чайынналып, хөлзеп чыдар, үн чок далай,
Чажыттарың чада салып сөглеп көрем:
Кандыг күштен хайнып, дойлуп чыдарың ол?
Калбак хөрзэң чүвү тынып ышкамнады?
Азы сени кызаглалдыг черивистеп
Ак-көк кудай сорумзалай тыртар-дыр бе?..
Ырак дээрниң хуулгаазын чуртталгазын
Ылавылап дөзеп алган ышкаш-тыр сен:
Эртен, кежээ саарлып турар херелдерден
Эртине дег мөңгүннелип бырланнадың.
Булуттар ээ алдыннalып көстүп кээр-дир.
Муң-муң сая сылдыстар-даа чивеңнээр-дир.
Каан дээрни сенден чарып алыр дээнзиг,
Кара булут диргелгилеп чапты бээрге,
Калчаа чалгыын улувушаан булгангылап,
Караңгыга өжээн, күжүн дөгей бээр-дир...
Дүн дег дүмбей, булуттар-даа ойлап дезер,
Дүйүмеп хөлзээн чалгыгларың мөөреп артар.
Аяс дээрниң шырай-арнын көрбээн шаанда,
Ажынганың, мөгүдээнин памдавас-тыр.
Оожум-шөлээн — чылар-чылбас бүдүжүңде.
Овуузуннут чажыттар-даа еңниккен-дир.
Оожургалдыг аяс көк дээр сеңээ бээрге,
Ону дээштиң хөлзеп-дойлуп чоруур-дур сен.

Орузундан очулдурган Вл. СЕРЕН-ООЛ.

(Эгези № 32, 33 «Шында»).

Ак Тевер отту чаштап кээп, көрүп чыдарга, эртенги даң шолбаны ыраккы даг эдээнде хөлбеңейнип үнүп кел чораан. Одагның улуг оду имистелип өжүп калган. Ол дүне кымдаа от чүшкүрбээн. Одаг сооп келген. Ак Мырлаа үе-шагдан; аныяандан бээр-ле аңнап чораааш, удуурда, отче ооргаланып өөренип калган чаңы-биле хөйлениниң өрү тырткаш, кырынга чолдак тонунуң эдээн чартыктай шуглап алгаш, от чылыынга ооргаланып чыда, база удуп калган. От өшкен соонда, хоочун аңчының ооргазы агара хыраалай берген чытканын Тевер аңчы көрүп олура: «Бистиң аңчылар шупту-ла мындыг эрлер ийне бо, көрбеспе! Толик идиин уштуп алган хирезинде-ле, будун база ажа каап алгап хаарыктап чыдыр. Шыдаар эрлер бо!»—деп, таакпылап каап боданып олурган. Сергек аңчы ам улуг доорбаштарны өрү чүшкүрүп, баштарын соктап, кежээ белеткеп каан кургаг ыяштарны улуг кезектер аразынче кирип каттылапкан. Ынчаар орта, одаг катап сегип, дээскиндир хамык чүвени чырыдып, караш-караш шедиргейнер дээрже ужугуп үнүп тургулаан.

Ак Мырлааның ооргазы отка ам «эрип», чоорту кызып келген.

— Пох хайт, пе, пе изиин!.. Магалыг чаагай, чылыг хүн болур эвеспе бо!— деп, хоочун аңчы белиңнеп аарак, девидээн отту чаштап келген.

Одаг адаанда сүтезин тудуп алган турган Тевер аңчыже көре каапкаш:

— Өкеш, бо эр шагдак туруп келген хала!—дээш тура халаан.

Ак Теверниң доюлдуруп үндүрүпкен улуг одаг оду аңчыларның шуптузун оттурупкан.

— Оң. Толик-почтачы тур, тур! Даң атты, дагаалар этти, оол! «Эртен эрте чоруур мен, оттурар силер» — деп кежээ чагып туржук сен чоп! Ол ам, күүсеттим. Ам удуур болзаң, шоруң эвеспе — сут-сут деп, Тевер аңчы бар-ла чаңы-биле мыттанган.

Толик шалыпкыны аажок кеттине каапкаш, аргада чарыларын эккээри-биле өлеңни кежир борбаңнадыр чүгүрүп-ле каан.

Аңчыларның аалынче сегелеткен сөзүн блокнодунга бижип, дүүн кежээ берген чагааларын барбалап, эртенги шайын ижип, идиин чылыглап кедип алгаш, чарызын мунгаш мындызын коштааш, улуг аңчылар — өөрү-биле байырлажып:

— Че, байырлыг, эки олча-омактыг чорааш келир эвеспе! — деп чагааш, шевергиниң аажок аъттаны каапкаш, өлеңни куду чортуп бадыпкан. Ооң ивилериниң сыргактарының элдептиг караш чызыраар даажы ынаар дыңналып чоруй барган.

Одагда аңчылар оолче хол чаңгып, аалдарынче байыр чедириң алгыржып туруп калган.

— Тайгада байырлалды-даа көрдүң, оол. Эккелген чагаа, солуннарың дээш четтирдивис, Толик!.. Аалда улуска олча-омактыг, омак-сергек чорлар деп дамчыдып чет! Хемде улуска тайгадан октябрьның байыры!..

4. ХАЙДЫҢДА ИС

Ол күзүн кайнаар-даа чораан аңчылар шупту-ла магалыг элбек олчалыг аңнап турган. Ынчангаш олар Октябрь байырлалын тайгага эрттиргеннер. Аңчылар ам кайы звено кайнаар баарын одагта быжырымчалыы-биле сүмележип эгелээннер.

Чутааны парторг эгелээн:

— Эрте күзүн аъттыг үнген аңчылар Хам-Сыра ол талазында Улуг-Кырга диинңеп тура, хенертен хар улгады бээрге, ол диинге күш четпейн барган деп сураг бар. Силерниң звеноңар ынаар чорза кандыгыл, Тевер Хуваевич?—деп, сүмелээн аяның айтырган.

Ону дыңнап олурган бир аныяк оол улустуң чугаазынче дегийт-ле үзе киргеш:

— Ийет, эрлер, шынап ыйна. Бо күзүн диин хуусаазы четкелекте-ле, бир каш аңчылар аңаа диинңеп чыттывыс. Улуг-Кырда диинниң хөйү бир-ле ындыг болган. Аңаа чамдык эрлер бир хүн үжен ажыр адып турду. Хар улгадып, оймактарда аът оъду бергедей бээрге, чаныпкан бис. Ивилиг кижи болза, хар чеже-даа улгатса, тоор боор бе!— деп, хөөрей каапкан.

Шынап-ла Тожунуң чөөн талазында үе-шагдан бээр аңчыларның база бир кол тевер чери болур Улуг-Кыр деп күзүруктуг пөштүг улуг кара сын бар. Ол дээрге кайгамчык-ла байлактыг чер. Ында дииниден эгелээш, өңнүг бүгү олук — алды-киш, ире болгаш чоон, чиңге аңнар, дырбактыг, тооргу, чекпе дээш кандыг аңнар чок дээрил! Күс келген санында-ла, дыка хөй аңчылар ынаар мурнуп былаажып чоруп каар.

Кайгамчык делгем девискээрлиг кара-ногаан тайганы долгандыр ол-бо талазынче чаптып чоруткан делгемнерде Тожунуң балык долган база бир эң байлак улуг хөлдери ында. Шаг-шаандан тура-ла, ол черниң дугайында аңчылар мынчаар ырлажыр боор чүве:

Улуг-Хөлче удур көрген
Улуг-Кырым байлак сыным,
Угундан бээр аңчы турлаа—
Үйгүт-Пөштүг улуг сыным...

Аңчылар-биле хөөрежип олурар аразында парторг Айыылүгейович ол ырны доктаадып ап, ырлай-даа каттылап олурган.

— Оош, ыңар, парторг база амыр эвес эр дээн - болду!— деп, Миша даргазын хөрлээледип каан.

Парторгтуң сүмезин Ак Тевер дыңнааш, кезек боданып олура:

— Ийе, ындыг-дыр, ынчаарга ам шынап-ла ынаар хап олураал, Миша. Бисте киш планы-даа шагдак болган. Ам биске диин болгаш өске олук херек. Тооргудан-даа болза олчалап алгай: ооң узун, сүүр азыы-даа, хини-даа херек, ону оора кезип кадырып алгаш, эмге хереглээр, чогум чүмең ол-ла ыйнаан— деп, ындыг-ла баштак боду биеэ чаңы-биле сала каапарга, аңчылар ону чаптап, чаа-ла каттырыжып үнген.

Одагның аңчылары-биле байырлашкаш, Тевер биле Миша чарыларын муна каапкаш, Кижи-Хемни куду углааш, чымчаңнадыр чыраaладып бадыпканнар. Орукка ийи хонуп чоруй аңнап, ам-на Улуг-Кырның хүнгээр талазында аңчылар одагланыр кара-суглуг улуг оймакка кээп доктааганнар.

Аңчыларның чаңчылы-биле кели салы кыла шаап алган улуг делгем одаанга дыштанып хонганнар. Баштайгы хүнде Михаил бир улуг кара даг артында шырыштыг өзенге таваржы берген. Ол шырыштың иштин, ону дээскиндир дииннеп хүнзээш, чээрби ажыг диин олчалыг болган. Хоочун аңчы Тевер чүгле он ийи диинниг келген.

«Азазының бичези кежээ» дижир баштак үлегер чугаа бар. Азаң аныяк болгаш көрдүң бе, мени чыттыр ашты!.. Ынчап харын амдажызын... өөрензин»—деп, хоочун аңчы иштинде амырап-даа, адаар-гап-даа олурган.

Кежээ одаг чырыынга диинңер союп, Миша улуг аңчызынче топтап көрүп каап олурган. Оозу шала ыыт чок, бир-ле чүве дугайында боданган, бир-ле чүвениң аайын тыппайн олурар хире. Оозун бодаарга, күжүр эвээш диинниг кээп, менээ аштырганынга хомудап олур эвес бе моң деп сезингеш, Миша улуг аңчыдан айтырган:

— Тевер Хуваевич бөгүн чоп эвээш диинниг келдиң, ужуру-даа чүде?! Азы аарыксап чор силер бе, азы диин эвээш дээш хомудай бердиңер бе?!

— Чок, эр. Аңчы кижи черге аарывас ыйна боду. Мен бо назын иштинде эмчиге-даа чыдып көрбедим. Биеэде ырадыр аңнап чорааш, бичии челбинип аарыгзына бергенимде, чок-ла болза, киш-кулааның сывын, чок-ла болза артышты азы адыг-сиирин деп адаар үнүштерни хайындыргаш ижиптер мен. Ынчаарымга, челбингеним шуут-ла арлып каар, эм-даа ишпес мен ийин—деп, хөөрей каапкаш, хоочун аңчы боданып олурарының утказын ам эжинге сөглеп эгелээн:

— Че, мындыг-дыр, Михаил, көрдүң бе. Мындаагы аңнап келген баштайгы одаавыска бо-ла төтчеглекчи аңчылар дугайында чугаавысты бөгүн көрген чүвем база сактып, ол сагыш-сеткилим өйүн келди... Хутбай-даа чүве-дирем, хөй-ле чүве бодап келдим. Бо Улуг-Кырны чыл келген санында-ла хөй улус аңнаар, кузук-тоорук белеткээр мындыг чер бо. Болар мынчап чорааш, бирээни-ле үүлгедип каапкан болур чүве, чежени-даа көрген кижи-дир мен.

Ам бөгүн база бир кезек аңчыларның чаа үүлгедиишкинин кылып кааш, чоруй барган черинге таварыштым. Мен аңаа анаа-ла душ боoп таваржы бердим ийин. Бир-ле хайдың үстүнге дыштанып, таакпылап олур мен. Калдарак хепертен чыт тырткаш, хайдыңны куду алзы караш-ла диди азан. Доп-дораан изинден кел чорумда, улуг доң баары хаактарлыг, кара суглуг черде келгеп, дытче өрү көрүп алган ээрип, ыяш дырбактап тур. Чүгүрүп кел чоруй бодаарымга, дииңниң ынчандыр ээрбес ыт болгай, чүү чүве ирги, дырбактыг бе азы чекпе ирги бе деп кайгап... Улуг-ла шиви арты-биле ажытталып алгаш, оожум кедеп кээп көрүп тур мен: будук кырында кызыл кырза чыдыр ийин моң.

Дораан-на боолаптарымга, черге пет кээп дүштү. Калдарак халывышаан келгеш, бир силгээш, ызырып эккеп. Чанымга салып кааш, даваннарып чылгап чыдыр оң. Ыдымның ол элдептиг караш чаңын чаптааш, кээргээним-биле карманымдан хоорганддар ужулгаш, ыдымга каап бердим. Оон куду ырак эвеске бар чорумда, ыдым хар иштинден бир-ле элдептиг чүвелер ушта дырбактай берди.

М. МЕНДУМЕ.
(Уланчылыг).

Янзы-бүрү медээлер

ТЫВАНЫҢ ЫРААЖЫЗЫ

Чогаалчы О. Саган-оолдуң номнары тыва улустуң амыдыралынга болган кайгамчык чаартылгаларның дугайын чуруп көргүзүп турар. Ук чаартылгалар Улуг Октябрьның тиилелгезиниң ачызында чедип алдынган. Автономнуг республиканың хөй-ниитизи бо хүннерде чогаалчының чедээр харлаанын демдеглеп турар.

Тыва литератураның, ылаңгыя роман жанрының хөгжүлдези, Саган-оолдуң ады-биле сырый холбашкан. Ооң чогаалдарының маадырларының үлегерчижээнден алгаш көөрге, чүгле амыдыралдың үндезининде эвес, харын тыва ажыл-ишчилерниң мөзү-бүдүжүнде чаа амыдыралче эргилде көскү.

Чогаалчы биче шаанда байларның малын кадарып өскен. Араттарның тоолдарын, аас чогаалын онза сонуургал-биле дыңнап чораан. Оон чоорту аас чогаалынга улам хандыкшып, боду-даа ону күүседиптер апарган. «Дөспестер», «Төрээн кижилер» деп романнары, ооң шиилери чаа ниитилелдиң тургузукчуларының амыдырал-чуртталгазын төөгүп турар.

О. Саган-оол тыва дылче хөй чогаалдарны очулдурган. Ооң очулгазы-биле Пушкинниң, Лермонтовтуң, Горькийниң, Шолоховтуң болгаш уран сөстүң орус, совет өске-даа мастерлериниң чогаалдары тыва номчукчуга бараалгаткан.

Г. КОКУХИН,
СЭТА-ның корр.
Кызыл.

ЗОНА ААЙЫ-БИЛЕ

Башкылар билиин бедидер институттуң школа удуртукчуларының кабинеди семинарны организастап эрттирген. Кызыл-Мажалыкка зона аайы-биле эрткен семинарга Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарның ортумак болгаш сес чыл школаларының директорлары киришкен.

Кызыл-Мажалыктың № 2 школазының баазазынга болган семинарга эрткен чартык чылда өөредилге түңнелдерин анализтээн. Чырдыышкын министерствозунуң инспектору Н. А. Бабкин «Башкылар коллективинге таарымчалыг байдал — оларның чогаадыкчы ажылының үндезини» деп лекцияны номчаан. Башкылар билиин бедидер институттуң кабинет эргелекчизи С. Ш. Долгунчап «Школага өөредилге - кижизидилгениң ажылдың контролю», «Нормативтиг документилерниң күүселдезин контрольдаары» деп илеткелдерни кылган.

Школа директорлары Кызыл-Мажалык школаларынга ажык кичээлдерге олурушкан, башкылар түңнелинде арга-дуржулга солушкан.

О. МОНГУШ.

«Көшке чуглуушкуну» деп шиини Москваның уран-чечен үлегерлиг театрының салбырынга сценаның грузин мастерлери-биле кады тургускаш, найысылалдың чурттакчыларынга көргүскен.

Ол дээрге, чаңгыс көжегелиг шии. Грузин совет литератураның классиги М. Джавахишвилиниң романын шииге шилип алган. Чээрби чылдарда болуушкуннарны, революстуг Грузияга боттанган социал улуг чаартылгаларның түңнелинде кижиниң психологтуг сайзыралын романда көргүскен.

Шииниң режиссёру — К. Марджанишвили аттыг театрның кол режиссёру Т. Чхеидзе.

ЧУРУКТА: шииден көргүзүг.

В. ЕГОРОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ПЕРСПЕКТИВТИГ

ДОРТМУНД. Бир алдын, үш мөңгүн болгаш бир хүлер медальдар—Европа чемпионадынга совет фигуристерниң оюнунуң түңнели ындыг. Москва чурттуг Наталья Бестемьянова биле Андрей Букин дошка танцы маргылдаазынга чемпион атты бир дугаар чедип алганнар. Бистиң чуртта фигурлуг чуңгулаашкынның төөгүзүнде херээжен улус аразынга «мөңгүнү» Елена Водорезова (Москва) эң-не баштай чаалап алган. Мөңгүн медальга дебютантылар — Ленинград чурттуг Елена Валова биле Олег Васильев, ол ышкаш москвачылар Ольга Воложинская болгаш Александр Свинин олар төлептиг болганнар. Эр улус аразында чуңгулаашкынга оларның чаңгыс чер чурттуу Александр Фадеевте хүлер медаль.

Бистиң шилиндек командазының дебютантылары маргылдаага чедишкинниг киришкеннер. Ылапсын Е. Валова биле О. Васильевтиң чуңгулаашкынын специалистерни кайгаткан. «Зоддойче пайтунг» солуннуң спорт хайгааракчызы мынчаар демдеглээн — Тамара Москвинаның өөреникчилери, боттарының программазын күүседип тура, дош кырынга ёзулуг поэманы тургузуп турган ышкаш.

Херээжен улус аразында маргылдаага Анна Кондрашова (Москва) бешки черде. Болду шилип алыр программага ол дөрткү түңнелди көргүскен — стартче баштай үнгеннерге ол ховар көргүзүг. Делегей чемпионадынга бир дугаар киржип турар Марина Климова, Сергей Пономаренко (аныяктар аразынга делегей чемпионнары) дош кырынга танцының ылап-ла күүседер программазынга үшкү, ниити зачётка дөрткү черни ээлээннер.

Бистиң сураглыг мастерлериниң база ол ышкаш дебютантыларывыстың түңнелдеринден алгаш көөрге, 1984 чылда Сараевога болур кышкы олимпиадага уткуштур совет фигуристерниң перспективазы багай эвес дугайында олимпиаданың ийи дакпыр чемпиону Александр Зайцев СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

АВТОРАЛЛИ. «Найырал кубогу» дээш социалистиг чурттар командаларының аразында оюнунуң баштайгы чадазы «Орус кыш» раллизи—ССРЭ-ниң шилиндек командазының болгаш хууда зачётка Виктор Московских — Сергей Дадваниниң экипажының тиилелгези-биле төнген.

ГДР, Польша, Румыния, Чехословакия болгаш ССРЭ-ден 42 экипаж Подмосковье болгаш Ярослав область-биле 740 километр шөйүлген орукта эгелээн болгаш ол трассаның төнчүзүнге 35 экипаж үнген.

ДЗЮДО. Тбилисиде турнирге 15 чурттардан мөгелер киришкен. Дээди шаңналды совет мөгелер Новокузнецкиден Василий Несветайлов (95 кг чедир деңзилиг мөгелерниң аразынга), Европаның ийи дакпыр чемпиону, Челябинск чурттуг Григорий Веричев (95 кг-дан өрү деңзилиглерниң аразынга), Минскиден Виталий Песняк (86 кг чедир деңзилиглерниң аразынга) болгаш Тамаз Карнаули олар алганнар.

СТОЛ ТЕННИЗИ. Европа лигазының бирги чери дээш ССРЭ-ниң шилиндек командазы (Москвага) Финляндияның командазын 7:0 санга ойнап алган.

БАСКЕТБОЛ. Каунастың «Жальгирис» бодунуң шөлүнге Москваның динаможуларын 100:77 санга уткаш, чурттуң чемпионадында мурнап чоруп турар.

ДАГГА ХААК СПОРТУ. Италияның Сестриере курортунуң трассаларында эртип турар аныяктар аразында делегей чемпионадынга совет спорттуң төөгүзүнде эң баштайгы алдын медальды Подмосковье чурттуг 18 харлыг Леонид Мельников чаалап алган. Ооң ийи хевиринге (дагдан дүрген бадарынга болгаш слалом-гигантыга) түңнели эң эки болган.

БУРУНГУЛАРНЫҢ ХОЛУНУҢ ҮЖҮҮ

Дөрт-беш муң чыл мурнуңда Арменияның девискээринге чурттап чораан бурунгулар амгы астрономнарның ат-алдарын үлежип болур турган. Бюраканда астрофизика обсерваториязының белеткээни ном ону бадыткап турар. Бурунгу сылдыс санакчыларының хайгааралдарын октаргай, ай кырының чуруктары көскүзү-биле тайылбырлап турар. Он-он чүс чылдар эртир олар канчап эртемденнерниң холунга чедип келгенил? Хаяда чуруктарны шаг-үе чидир балап шыдаваан. Ол чуруктар, хевирлер—галактика дугайында эң баштайгы билиглер.

Арменияның Варденис сынарының кырларында сылдыстар петроглифтерин архитектор Сурен Петросян эскерип тыпкан. Даглар—Ереванның бо чурттакчызының эң кезиксээр чери, шөлээлерин ол аңаа эрттирер турган, экспедиция-биле кады база каштаа чораан. Ол чорук бурунгу чурукчунуң холунун үжүүн тып алырынга дузалаан. Хаяда чуруктарның хөй санныг шыйыгларын, төгериктерин, өзектерин С. Петросян саазынга дүжүрүп кээрге, аңаа-ла бодуун чуруктар эвес деп чүве илереп келген. Тып алган чүүлдериниң саазында хоолгазын Бюраканга ол эккээрге, Арфат дагларының районунга астрономия билиглериниң тыптыы эгелеп турганының дугайын ында бижээн-дир деп аңаа тайылбырлаан.

ДАЛАЙ ПОЧТАЗЫ

Эстонияда Сааремаа ортулуктуң чурттакчызы пенсионер Т. Тээриниң коллекциязында чүүлдерниң онзагай талалары болза, олар суг дүвүнче черле дүшпес. Ол дээрге — муңгаш доскаарлар, коробкалар, камгалал дээрбектер, янзы-бүрү шил савалар, өскээр чугаалаарга, кырган балыкчының бажыңының чанында эрикче далайдан үндүр чалгыдыпкан, чүүл-бүрү чүвелер.

— Чалгаа чазар дээштиң бо ажылды кыла бербээн мен ийин. Буржуаз Эстония үезинде бичии оолдар, улуг-даа улус, эрик кыдыындан боктапыр турдувус. Тып алдынган шил савазы садар чүве болгай. Чудуктарның, калбак ыяштарның—тудуг материалдарының өртээ улуг, үндүр чалгыптарга, улуг олча кылдыр ону санаар турган—деп, ол чугаалаар.

Эриктеп олча-ажык дилээри үттүндурза-даа, далай эриинден чүвелер чыры кырган балыкчыга солун чаңчыл болуп арткан.

Хөй чылдарның дургузунда далайның каш-каш чүс белектерин Т. Тээри чыып алган. Ооң аңмаарының хаңазын далайдан уштунган камгалал дээрбектери каастап турар. Аңгы-аңгы чурттарның судноларының аттары оларда бижиттинген. Шилдер коллекциязының географиязы кончуг байлак. Эң эргилеринде чүс чыл эгезиниң бижиктиг демдектери бар. Чыгдынган чүүлдерниң эң солуну—далай почтазы—иштинде бижиктиг шилдер. Далайга аян-чорук кылып чораан душтук оол, кыстың чагаалары.

Чыып алган чүүлдерин Эстон ССР-ниң далай музейинге белек кылдыр кырган балыкчы берипкен. Атлант океанының, ооң далайларының дугайында тайылбырлап турар делгелге ында ам ажыттынган.

К. ЗАХАРОВ.
СЭТА-ның корр.

телевидение

ФЕВРАЛЬ 10-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 —Эртенги сула шимчээшкин. 8.55 — «Саушкин чурттап чораан». Мультфильм. 2-ги сериязы. 9.15 — «Черлик ары чигири». Уран-чечен фильм. 10.50 — «Горнистер, харыылаңар!» 11.35 — Медээлер. 11.40 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Документалдыг фильмнер. 15.35 — «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 16.35 — 16.50 — Чапсар. 16.50 — «Тиилелге». Культура ордузунуң (Горький хоорай) улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестриниң концерти. 17.20 — «Краснодоннуң мөнге оду». Документалдыг фильм. 17.45 — «Шыдыраа школазы». Разрядчылар клазы. Миттельшпиль. 18.15 — «Миллионнарның ленинчи университеди». «Кижиниң угаан-бодал сайзыралы». Москва хоорайның Куйбышев районда өөредилге-бүдүрүлге комбинадының чижээнге школага кижизидилге айтырыгларының дугайында. 18.45 —Бөгүн делегейде. 19.00 — «Алкоголизм дугайында беседа». 19.30 — «Москва чоогунда». Киноэтюд. 19.35 — «Экранда — кинокомедия». «Поезд Чоон чүкче чорупкан». 21.00 — «Үе». 21.35 — «Сахалинниң шолбаны». Документалдыг телефильм. «Чеховче аян-чорук» деп бөлүктен. 22.35 — Бөгүн делегейде. 22.50—23.35 — Олимпиада бүдүүзүнүң Сараевога маргылдаалары. Хаак спорту. 15 км. Эр улус. Югославиядан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Испан дыл. 12.35 — Физика. 9-ку класс. 13.05 — Бистиң садывыс. 13.35— М. В. Нестеровтуң чогаадылгазы. 14.20 — «Мимино». Бижимелдиг уран-чечен фильм. 15.55— Медээлер. 16.05 — 18.15 — Чапсар. 18.15 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.45 — «Ажылчын» Телефильм. 19.00 — «Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Мөңгүн-тайгажыларның күш-ажылы. Дамчыдылга. 19.30 — «Азия товү». Информация-публицистикалыг программа. 19.50 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Деметр адыг». Мультфильм. 20.15 — Волейболга ССРЭ чемпионады. Эр улус. «Автомобилист» (Ленинград) — «Радиотехник» (Рига). Киевтен дамчыдылга. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Кэтин, чаныл кел». Уран-чечен телефильм. (Англия). 22.50 —23.30 — «Люцерна» залда Карел Готт». ЧССР-ден дамчыдылга.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

АГААР

Бөгүн республикага кезек булуттаар, хар чагбас. Соңгу-барының чүктен хаттың күжү кошкак.

Агаарның температуразы дүне 29—34 градус, хүндүс 20—25 градус, чамдык черлерге 11—16 градус соок.

Кызылга чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы дүне 30—32, хүндүс 20—22 градус соок.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Аамай инспектор» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Резидентиниң салым-чолу» (2 сериялыг) 9.20, 12.10, «Кезээде белен!» 15.00, «Ынакшып-ла көр, ынчалза-даа бажыңны оскунма» (2 сериялыг) 16.55, 21.05, «Ынакшыыр үе келген» (2 сериялыг) 18.35 шактарда.

«ВОСТОК»: «Араб ужуралдар» 15.00, 18.40, «Дүнеки таварылга» 16.50, 20.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Бабек» (2 сериялыг) 17.00, 19.30 шактарда.

Редакцияның адрези: Индекс 667000

667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3

Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, ужедуур килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47 корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45 солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 66.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01372